Дачникам
Садівникам
Городникам

Дім сад город

9

2003

Лікує виноград

Українські сорти картоплі

Початок осені в саду

Щоб кожне руно було золотим

Юридичні консультації

Рубрику веде
І.Миронець,
канд. юр. наук

Чи належить робітникам заводу земля?

Ми працювали на міжгалузевому комбікормовому заводі, що був розташований у селі.

Завод продали. Коли ділили землю, нас, робітників цього заводу, до списків на виділення землі на пай, не внесли.

Запитання: чи мають право робітники такого заводу на земельний пай?

***Г. Ходак**, Кіровоградська обл.*

Відповідно до Земельного кодексу України (ст. 121) Ви, як громадяни України, маєте право безоплатно одержати у власність земельну ділянку для відповідної мети в такому розмірі:

- для ведення фермерського господарства в розмірі земельної частки (паю), визначеної для членів сільськогосподарських підприємств, розташованих на території сільської, селищної, міської ради, де розташоване фермерське господарство;
- для ведення особистого селянського господарства в розмірі — не більше двох гектарів;
- для ведення садівництва — не більше 0,12 га;
- для будівництва й обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) у селах — не більше 0,25 га, у селищах — не більше — 0,15 га, у містах не більше — 0,10 га;
- для індивідуального дачного будівництва — не більше 0,10 га.
- для будівництва індивідуальних гаражів — 0,01 гектара.

Якщо Ви маєте в користуванні земельну ділянку, то можете перевести її у власність шляхом приватизації.

Крім того, Ви можете одержати додатково земельну ділянку в користування на умовах оренди.

Для розв'язання вказаних питань необхідно звернутись до місцевої ради.

Право на батьківську спадщину

Наш тато працював у колгоспі понад сорок років. Він помер у 1991 році. Мама померла на початку 2002 року. Після татової смерті земельний пай мамі не наділили.

Чи маємо ми право на земельний пай наших батьків, котрі вже померли?

***П.Захаруки**, Прикарпаття*

Право на земельну частку (пай) мають лише члени колективного сільськогосподарського підприємства, а також пенсіонери, які раніше працювали в господарстві і на час паювання землі не вибули з господарства.

Як видно з листа, Ваш батько був членом колективного сільськогосподарського підприємства і помер у 1991 році. Він не мав права на земельну частку (пай), оскільки помер до проведення паювання земель.

Вашу маму, якщо вона була членом сільськогосподарського підприємства, повинні були внести до списку осіб, який додається до Державного акта на право колективної власності на землю і, звичайно, вона мала право на земельну частку (пай), а Ви, як спадкоємець, можете успадкувати її земельну частку.

Для одержання земельної частки (паю) потрібно не тільки фактично працювати в господарстві, а й бути членом даного господарства на час паювання.

Стаж роботи в господарстві значення не має.

Отже, Ваша мама, якщо вона була членом сільськогосподарського підприємства на час паювання земель, має право на земельну частку (пай), а Ви можете її успадкувати.

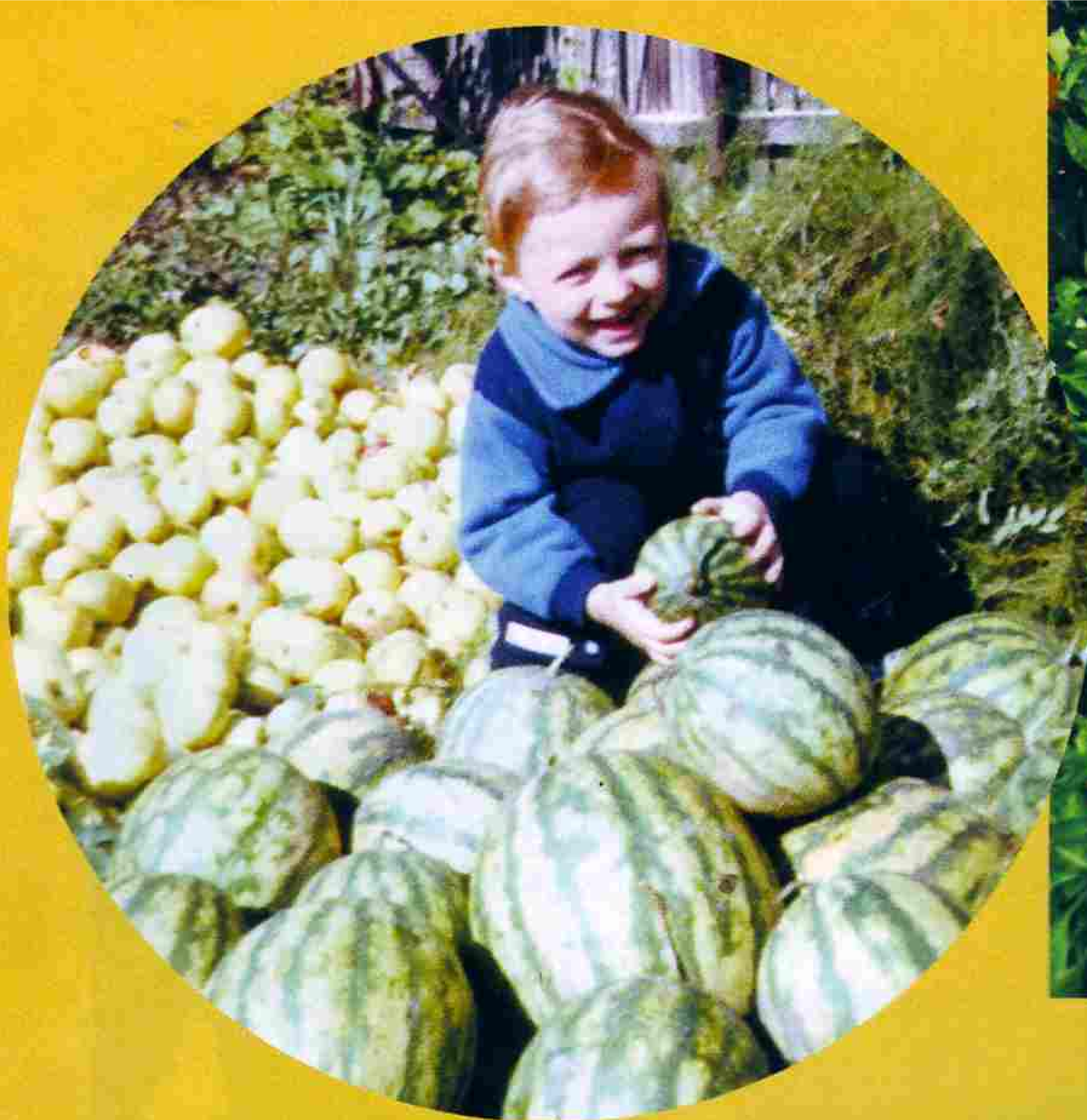

Вродили кавуни

Назар Сорокопуд,
с. Пробіжна, Тернопільська обл.

Ось який у нас перець

Улянка Тупка,
с. Радівка, Вінницька обл.

Я із задоволенням допомагаю таткові в роботі на нашому винограднику. Чесно зізнаюся, що нелегко було тримати в руках ці великі-превеликі грона.

Артем Дорянський,
м. Долинська,
Кіровоградська обл.

Фотоконкурс

Збираємо баклажани

Тетянка Кучерепа з баклажанами сорту "Довгий пурпуровий".
с. Станин,
Львівська обл.

Дивовижна лагенарія

Настя Кулик,
с. Слобода-Мурафська,
Вінницька обл.

Українські сорти картоплі:
чи справді ми позаду Європи?

Серйозно зайнятися вирощуванням картоплі мене, за фахом далекого від землеробства, змусило саме життя. Щоб досягти успіху у новій для мене справі, довелося багато вчитися, експериментувати.

Окрім морального аспекту — любові до землі і бажання плекати рослини, основними факторами успіху в картоплярстві є правильна агротехніка, висока якість садивного матеріалу і вдалий добір сортів.

Як би старанно ви не обробляли картопляну ділянку, але, не маючи насіння гарних сортів, високого врожаю не досягнете. Хоча, з іншого боку, він недосяжний і за низької якості насіння, і так само — за недбалого й невмілого догляду за грунтом та насадженнями.

Але тут я хочу торкнутися лише одного аспекту цієї надто широкої теми — добору сортів картоплі. Асортимент їх рік у рік зростає. Колекціонують, вирощують і реалізують садивний матеріал здебільшого картоплярі-аматори. Саме у них найбільший попит на сортову картоплю. Зорієнтуватися поміж такого сортового розмаїття дуже нелегко. І в той же час чимало наших господарів знають лише 2—3 назви (часто в народній "транскрипції", наприклад, "горбачовка" чи "сорокаденка"). І закономірно мають відповідний результат, зазвичай не вищий 120 кг (15 відер) із сотки.

Отож, знайомство з сортами необхідне для тих, хто хоче мати щедріші врожаї. Велику допомогу нашим селянам (і городянам теж) у цьому надають різні популярні та наукові видання, зокрема журнал "Дім, сад, город" (наша сім'я отримує й зберігає його номери, починаючи з першого, вже п'ятнадцятий рік поспіль як безцінну і захоплюючу енциклопедію домашнього господарювання). Я опановував картоплярську справу з його допомогою, та ще через спеціальну літературу, не покинув цього і зараз. Вдячний редакції й авторам журналу за дуже змістовні, грунтовні, правдиві і водночас популярні, зрозумілі статті й інформацію. Тисячі читачів, а серед них і я, чимало пізнали та навчилися завдяки йому. Варто згадати цілу серію надзвичайно цікавих і цінних статей Олега Зигмонтовича Янчевського. Привертають увагу й опубліковані в "ДСГ" останніми роками матеріали В.М.Фурмана, І.Х.Мороза, В.Г.Кавки, Н.І.Босої та інших.

Чимало цікавих публікацій друкують і різні регіональні видання, зокрема полтавська газета "Дачник". Опублікована у кількох її номерах стаття відомого картопляра з Гадяцького району В.І.Петренка привертає увагу своєю інформативністю. Однак я аж ніяк не можу погодитися з Володимиром Івановичем, що серед наших українських сортів є лише кілька хороших, а решта поступається зарубіжним, зокрема російським. Подібні думки мені доводилося чути вже не раз, і вони, вочевидь, мають право на

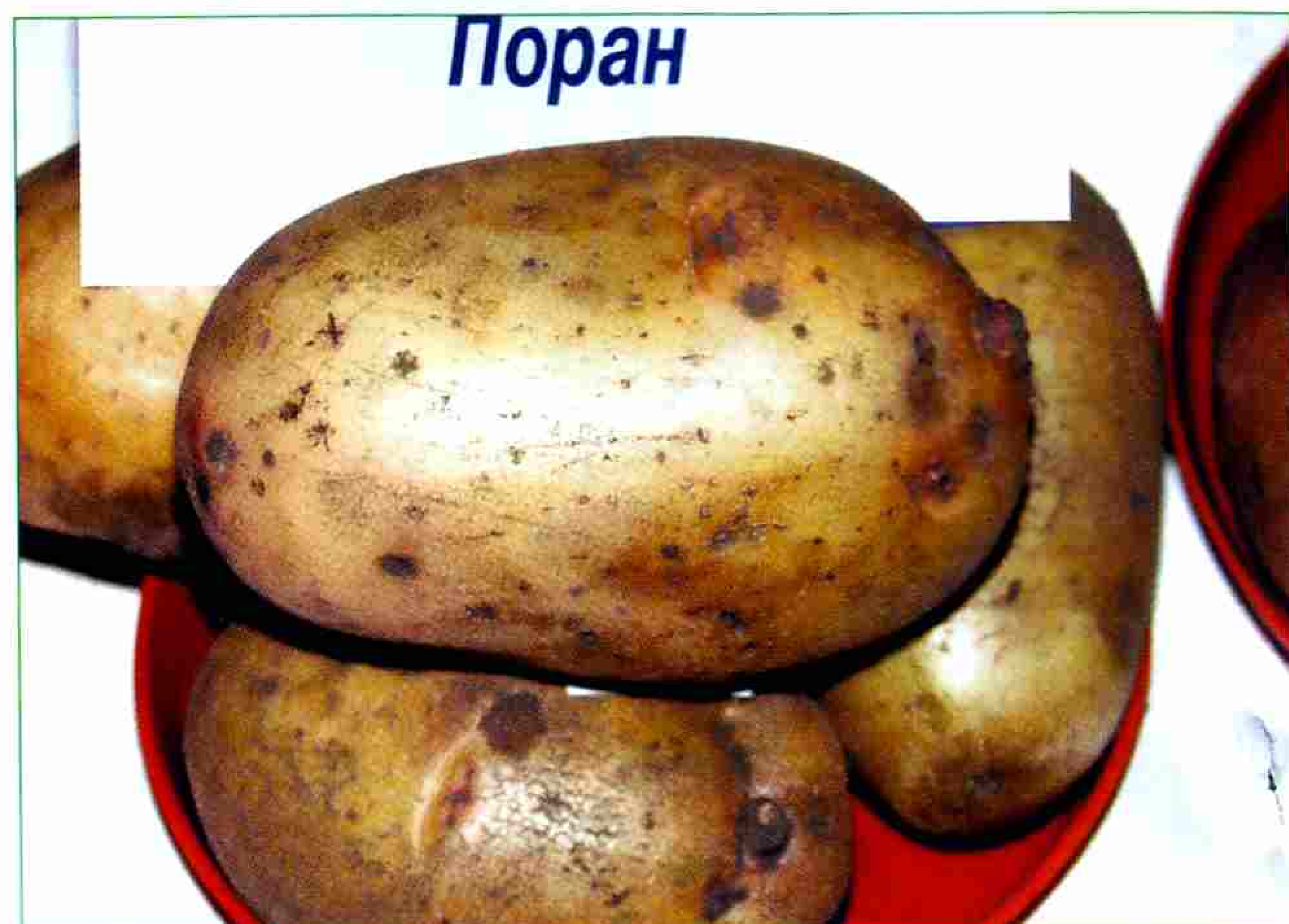

існування. Але все ж, на мій погляд, таких досить однозначних висновків робити не слід. Дехто, правда, наголошує на вищій вартісності, порівняно з українськими, голландських сортів, дехто — німецьких. Безперечно, і поміж ними є такі, що заслуговують на увагу і можуть не без успіху вирощуватися на наших землях. Та заради об'єктивності слід би врахувати й таку закономірність: найкраще, у повноті всіх своїх цінних якостей сорт себе показує у тих природних умовах, у яких він був створений.

Погодьтеся, що грунти, вологий клімат Голландії з помірними температурами влітку, тим більше Швеції

та Фінляндії, відрізняються від грунтово-кліматичних умов нашого Лісостепу. Навіть у самій Україні існує кілька грунтово-кліматичних зон, і науковці стверджують, що далеко не всі сорти, придатні для однієї з них (приміром, Полісся) добре себе зарекомендують в іншій (наприклад, у Лісостепу). Щоправда, у картоплярстві спостерігається так званий екологічний сплеск урожайності — відчутне (на 20—30 відсотків) підвищення продуктивності у перші рік—два садіння сорту в інших, відмінних від місця його виведення, умовах. Але цей сплеск швидко згасає, і чужоземний "гість" починає сповна відчувати на собі вплив негативних факторів нового середовища, до якого його

гени не адаптовані: екстремальні температури, високий інфекційний фон і водночас досить низький агрофон, навалу шкідників.

Слід зауважити, що багато зарубіжних сортів стійкі до деяких хвороб, але, як правило, діапазон їхньої протипатогенної опірності, враховуючи всі згадані негативні біологічні, кліматичні і технологічні чинники, досить обмежений.

У селекції ж українських сортів, особливо нових, закладено інший підхід — комплексну стійкість (звичайно, вона теж умовна й неповна). Але чимало вітчизняних сортів якраз мають значно ширший спектр стійкості до грибних і вірусних хвороб та несприятливих грунтово-кліматичних умов, ніж вельми "розкручені" зарубіжні. Для прикладу наведу ранньостиглий фінський сорт Тімо. Як почався років три тому ажіотаж навколо нього завдяки деяким любителям-реалізаторам з приводу високої продуктивності (до речі, анітрохи не вищої від наших Повені або Кобзи і ще багатьох) та нібито надзвичайних смакових і товарних якостей (що теж перебільшуються), так і

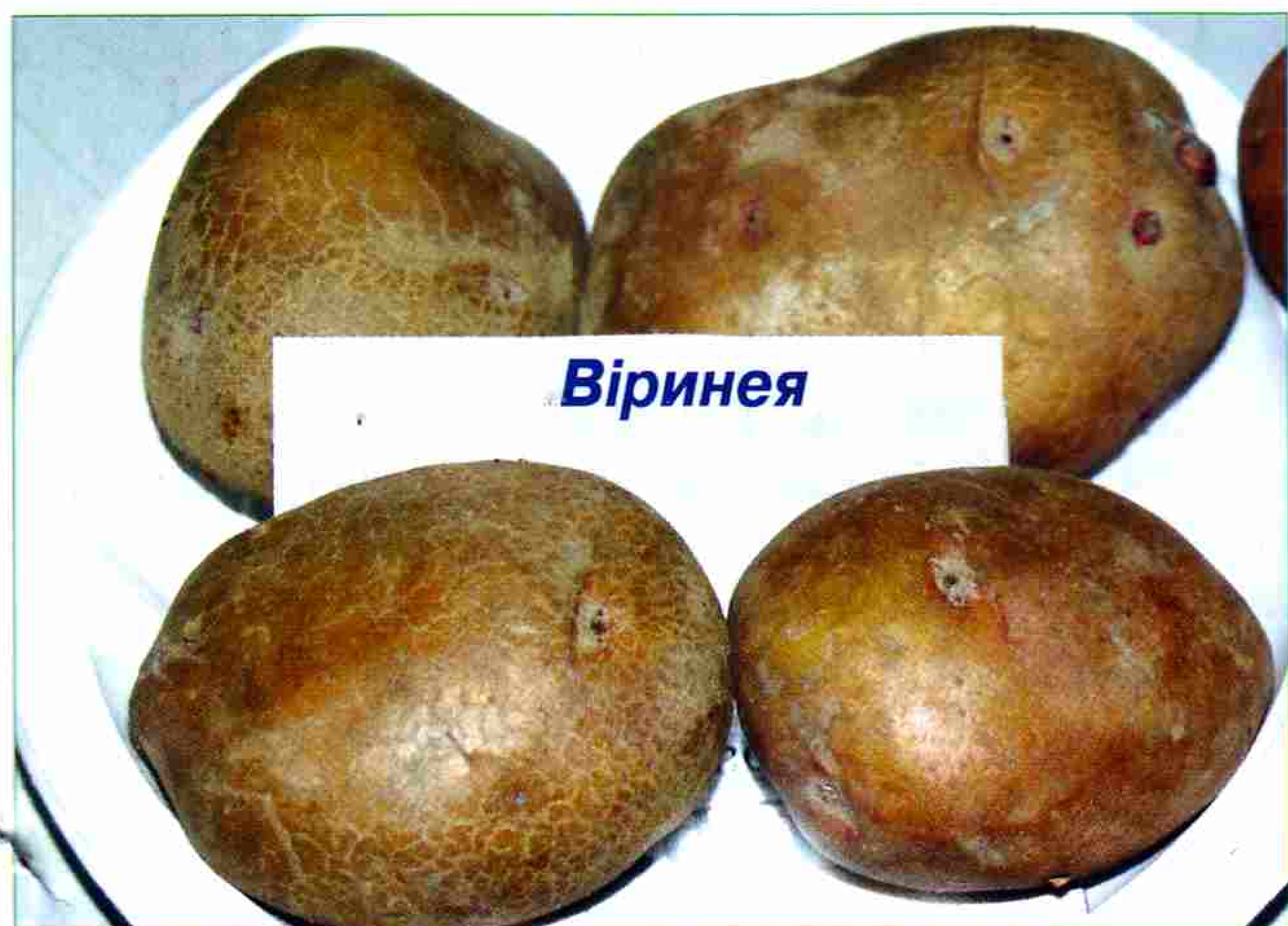

триває до цього часу. За умов значної і навіть середньої кількості опадів Тімо дуже уражується фітофторою. Та, незважаючи на це, картоплярі реалізують його бульби по 10—12 грн. за 1 кг. Так само й розрекламований шведський сорт Розамунда не дуже стійкий до фітофторозу листя й стебел і за смаком не кращий від багатьох вітчизняних сортів.

Проблемою з проблем для картоплярів України є порятунок насаджень від колорадського жука (на відміну від Голландії). Трансгенна картопля, яку так завзято просувала на український ринок американська компанія "Монсанто", популярності на ньому не здобула. З'ясувалося, що не лише листя та стебла, а й бульби містять токсини, смертельні для шкідника. А для людини? Про це поки що залишається тільки здогадуватися. Але тим часом і ці сорти (Атлтантик Новий Лист, Суперіор Новий Лист і Рассет Бербанк Новий Лист) успішно рекламуються і, мабуть, вже продаються (зовсім недешево) вітчизняними аматорами. Дехто з них, розхвалюючи нібито екстраординарні смакові якості цих сортів (насправді за п'ятибальною шкалою оцінки смаку — досить посередні, трохи вищі від 3 балів), "забуває" чесно сказати, що це і є та генно модифікована картопля. Лише сором'язливо додає, що її листя "не полюбляє колорадський жук".

Звісно, нічого подібного, слава Богу, наші вчені

не створили. Проте окремі вітчизняні сорти мають певну (дуже умовну, та все ж) стійкість до цього "бича" картоплярства. Це — Світанок київський, Купава, Горлиця, Слов'янка. Їх жук об'їдає в останню чергу.

Практик і знавець картоплярства із багаторічним стажем, заслужений агроном України О.Ємельянов із Радехівського району на Львівщині ділився своїм досвідом на сторінках журналу "Картопляр" та газети "Сільські вісті" і наголошував, що генно модифіковані монсантівські сорти уражуються фітофторою й практично припиняють вегетацію вже на початку червня! На мою думку, коментарі тут зайві: перспективи одержання будь-якого врожаю за таких обставин дуже проблематичні.

А коли вже йдеться про смакові якості окремих сортів, то у європейських (як і в американських) селекціонери не віддають їм перевагу. Там більше дбають про урожайність, товарний вигляд бульб. Бо на західному ринку картопля — далеко не "другий хліб". А у нас традиційно цінують і крохмалистість, і розсипчастість, і смак. Українські селекціонери добре попрацювали в цьому напрямку. Приклад — чудовий смак сортів Світанок київський (4,8—5 балів), Горлиця (4,5—4,9 бала, Повінь (4,5 бала), Кобза (4,5 бала) та й ще багатьох інших, м'якуш яких і крохмалистий, і не темніє, і розварюється, має досить високу поживну цінність, багатий на вітаміни та інші корисні сполуки.

І на завершення — дуже побіжна характеристика деяких українських сортів, які добре зарекомендували себе в різні сезони у нашій лісостеповій зоні, де переважають чорноземні, часто хоч і глибокі, але малогумусні, або важкі суглинкові грунти. Серед ранніх я б виділив **Повінь і Кобзу**. Про першу вже написано чимало хорошого. І хоч вона потребує профілактики фітофторозу, проте за рядом ознак, зокрема за врожайністю — це непересічний сорт. Кобзу створили

Дім • сад • город • 9
Щомісячний виробничо-практичний журнал
Засновник і видавець – КП "Редакція журналу "Дім, сад, город"
Зареєстрований Міністерством інформації України, серія КВ, №3536 від 23.10.98 р.
Видається з січня 1989 р.

кількома роками раніше, але за смаком вона навіть краща, стійка до багатьох хвороб і високоврожайна, чудово зберігається.

З-поміж середньоранніх врожайністю, смаком та стійкістю до багатьох бактеріальних і вірусних хвороб радують **Світанок київський** і **Купава** — з рожевою гладенькою шкіркою і поверхнево розташованими вічками. А кремовий, білом'якушний Обрій досить висококрохмалистий, здатний формувати урожай бульб (до 500 кг із сотки) навіть у жорстких, несприятливих умовах. До того ж він очищає грунт від небезпечного шкідника — картопляної нематоди.

Серед середньостиглих сортів багато хто ставить на перше місце за врожайністю **Слов'янку**, але в цьому їй майже не поступається **Горлиця**. Її жовті бульби напрочуд смачні. Цей сорт високопластичний щодо різних типів грунтів і дає на них високі врожаї за

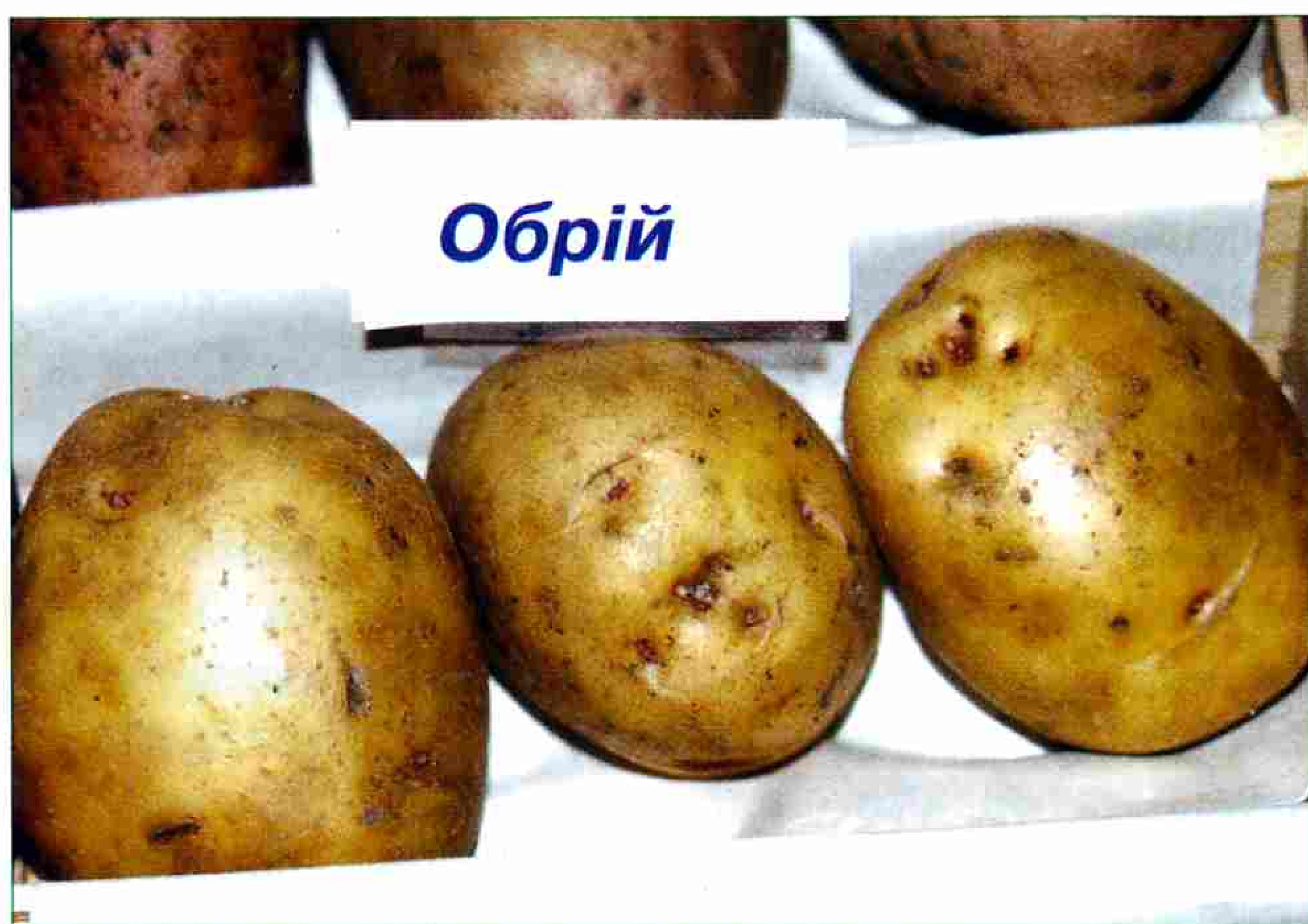

різних погодних умов завдяки своїй потужній кореневій системі, він стійкий до фітофторозу.

Перспективним, смачним, дуже врожайним вважаю **Явір**. Цей сорт стійкий до хвороб, посухи, має крохмалисті, жовтаві, великі, товарного вигляду бульби. Старіший, але надійний і випробуваний сорт — **Луговська**. Її блідо-рожеві білом'якушні бульби мають високу крохмалистість і гарний смак. Сорт високоврожайний (в окремі роки — 500 і більше кілограмів із сотки), високостійкий до фітофтори, рано формує урожай. Та я б не хотів, щоб у читачів склалася думка, ніби я принципово проти іноземних сортів. Мені до вподоби, наприклад, німецькі — **Агаве, Вінета, Вітора, Розара**.

Вирощувати українські сорти картоплі вочевидь вигідніше, ніж зарубіжні (окрім іншого, ще й тому, що елітне насіння надходить на ринок від оригінатора, тобто фізичної чи юридичної особи, яка є автором сорту, і зрозуміло, купувати його у вітчизняних оригінаторів і надійніше, і набагато дешевше).

Деякими здобутками наших вчених ми, по праву, можемо пишатися. І натяки на "безнадійне" відставання від Європи і навіть Росії та Білорусі, м'яко кажучи, не зовсім відповідають дійсності. Завдяки надзвичайним зусиллям науковців, їхньому високому професіоналізму, відданості своїй справі ми маємо чимало гарних сортів. У цьому я особисто переконуюся, щороку буваючи в Інституті картоплярства Української Академії аграрних наук у с. Немішаєве Київської області. Крім уже згаданих мною вітчизняних сортів (усі вони селекції цього Інституту), хочу

назвати ще кілька, в основному нових, і , на мій погляд, вельми перспективних. Це ранньостиглі — **Серпанок** і **Дніпрянка, Загадка**, середньоранні — **Поляна; Лелека, Лілея**; середнього строку достигання — **Багряна, Віринея**; середньопізній сорт — **Ольвія** та чимало інших. Ними маємо завдячувати колективові Інституту картоплярства, керівникові його відділу селекції доктору сільськогосподарських наук Андрію Антоновичу Осипчуку, провідним насіннєводам — кандидатам сільськогосподарських наук ***Віктору Євменовичу Свертоці***, ***Юрію Яковичу Верменку*** та ще багатьом їхнім колегам — науковцям і виробничникам.

Гарними сортами славиться і Поліська дослідна станція картоплярства ім. О.М.Засухіна, провідний селекціонер і директор — кандидат с.-г. наук ***Василь Іванович Сидорчук*** (Житомирська обл.). Тут створено чудові сорти — **Поран, Косень-95** і нові, які, проте, вже встигли завоювати популярність і у великих господарствах, і серед аматорів: **Дубравка, Дара, Тетерів, Тирас** та ін. Чимало роблять у галузі селекції і науковці з Львівщини — Інститут землеробства і тваринництва західного регіону УААН, їхні сорти — **Слава, Оксамит, Віра, Воля**; з Чернігівщини (**Придеснянська, Зоряна, Чернігівська-98**); з Сумщини (**Молодіжна, Ластівка**) та інших наукових центрів. Хочу додати: поки що. Бо справді стан нашої аграрної, зокрема й картоплярської науки, критичний. Але немає чого дивуватися: пересічно на сортовивчення в нашій країні виділяється у 100 разів менше коштів, ніж у Польщі чи Угорщині, і в 150 — ніж у Західній Європі!

Отож, у справі сортовипробування, сортовивчення і насінництва картоплі багато залежить і від картоплярів-городників. А хто прагне домогтися серйозних результатів, повинен навчитися думати, аналізувати, вибирати. Пам'ятаєте, наш Кобзар, докоряючи українцям за мавпування перед чужинцями, заповідав землякам:

Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.

Як на мене, ці слова дуже доречні у нашій сьогоднішній розмові.

О.П.Юренко,
вул. Артема-1, селище Диканька, Полтавська обл.,
38500, тел. (05351) 9-16-97

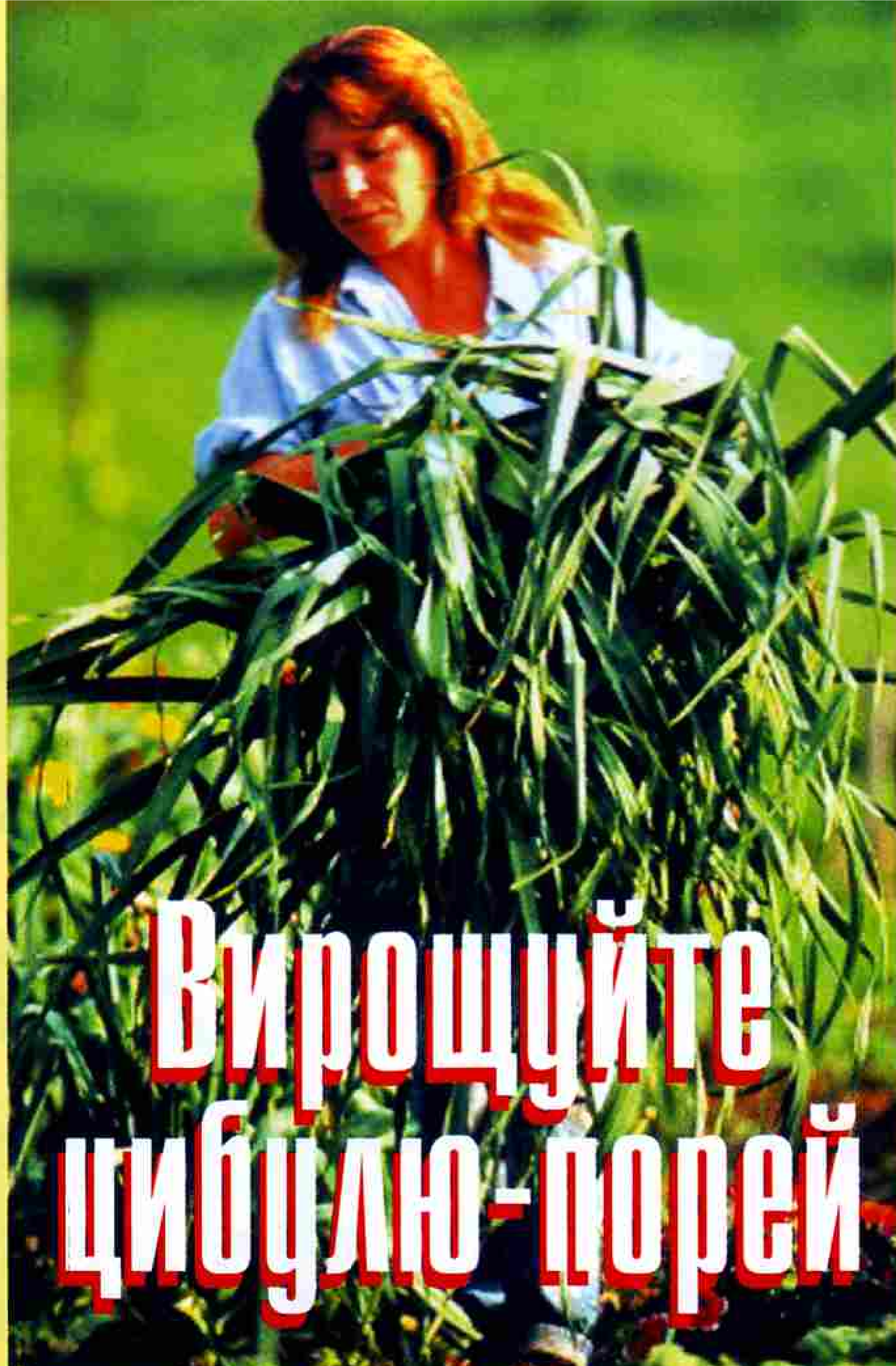

Вирощуйте цибулю-порей

Незважаючи на високі поживні, смакові та цілющі властивості цибуля-порей ще не набула належного поширення у городників-аматорів.

Рослина ця дворічна. У перший рік утворює циліндричну, лише злегка потовщену біля основи цибулину; листя тасьмоподібне, як у часнику, і, поки молоде, його також вживають у їжу. В дорослих рослин їстівна лише нижня, ніжна частина, розмір якої залежить від способу вирощування. А вирощувати порей краще розсадою. На півдні України можна висівати безпосередньо в грунт. В умовах Вінниччини при висіванні навіть у перші дні польових робіт рослини далеко не досягають бажаних розмірів. Проте цей спосіб менш трудомісткий, ніж вирощування розсадою, хоча під час проріджування сходів теж доводиться потрудитися. Ще можна висівати порей у серпні, рослини добре зимують, а навесні продовжують ріст.

Розсаду краще мати 60-денну, добре розвинуту. Отже, висівати потрібно за два місяці до висаджування і не загущувати в рядку. Оскільки у нас бракує світла й місця на підвіконні, я висіваю цибулю-порей не раніше середини лютого (доводилось і в кінці березня), коли дні стають вже довші, і сію густенько в рядку з міжряддями 4 см. За ранньої весни розсада мала вік приблизно 45 днів (висіявши наприкінці березня, висаджувала й 30-денну розсаду) і не досягала бажаної товщини через загущеність посівів.

За 3—4 дні до сівби заливаю насіння рожевим розчином марганцівки (у скляній баночці). Коли з'являться біленькі проростки, висіваю. Траплялося, що не було куди висіяти (ні грунтосуміші, ні коробки), то частина накільченого насіння ще два тижні "мокла", але проростки помітно не видовжилися і під час сівби не обламалися. Вже через 10 днів після висіву цієї партії насіння у сходів навіть розправилися майже всі петельки. Коробки з висіяним насінням накриваю і ставлю в кімнаті на батарею (вона у нас не буває надто гарячою). Відразу ж після появи петелькоподібних сходів виношу її в освітлене прохолодніше місце (на підвіконня). Раніше висівала куповане насіння, але сходи з'являлися на 7—10-й день і дуже недружно. Коли ж почала вирощувати насіння сама, на 3-й день з'являлися дружні сходи.

Висаджую розсаду у добре розроблений, пухкий, достатньо вологий, але не перезволожений грунт. Розсаду вибираю з коробки (поливши за півгодини до цього) щільними пучечками, обрізуючи корінці, щоб довжина їх була приблизно 3 см, і наполовину вкорочую надземну частину.

Оскільки у цибулі-порей в їжу вживають потовщене відбілене стебло, потрібно домагатися, щоб воно було якнайтовще і з довгою відбіленою частиною. Це забезпечується раннім глибоким висаджуванням розсади у заправлений з осені гноєм грунт, ретельним доглядом (розпушування, по можливості підживлення, за потреби полив) і 2—3-разовим підгортанням.

Товщина їстівного стебла залежить від кількості листків та їхнього розміру. Чим сприятливіші умови росту (світло, тепло, волога, поживні речовини), тим більше листя і вищий урожай. За достатньої кількості тепла корені та листки ростуть значно швидше. До того ж надземна частина розвивається швидше, ніж коріння, а при низькій температурі, навпаки, коріння випереджає в розвитку надземну частину. Тому за раннього висаджування розсади інтенсивніше розвивається коріння, що надалі забезпечує краще надходження поживних речовин з настанням тепла, коли відбувається посилений розвиток листків. За п'ять років вирощування висаджувати розсаду цибулі-порею доводилося не раніше 11 квітня і не пізніше 3 травня.

У перші роки я висаджувала розсаду густо, вся вона приживлювалася, проте надалі сила росту листя загущених насаджень значно зменшувалася порівняно з рідким розташуванням рослин у рядку. Тому останніми роками висаджую рослини в рядках на відстані 10 см, ширина міжрядь — 45 см. Саджаю у борозенки, зроблені якнайглибше ріжком сапи. Хоч вони трохи й засипаються землею, та це не біда: в розпушений грунт на дні борозенки пальцем втискую розсаду, ямка сама по собі засипається. При потребі ще трохи засипаю землею за допомогою кілочка після закінчення садіння рядка. Раніше садила під кілочок (як роблять під час пікірування розсади), але це дуже обтяжливо, бо згинатися доводиться нижче і витрачати вдвічі більше часу.

В міру росту рослин рівчачки поступово, в процесі розпушування грунту, засипаються. Потім потрібно підгортати, щоб якомога вище стебла були закриті грунтом. До осені виростають могутні рослини завтовшки 3—4 см з довжиною відбіленої частини 15 см і більше (люди запитують: "що то за часник такий?").

У їжу, крім білої частини, використовуємо ще й внутрішні ніжні листки зеленої частини стебла (зовнішні забруднені землею). Цибуля-порей смачніша від ріпчастої, та й "наїдку" більше (особливо коли під кінець підсмажування додати ще яйце).

Викопувати починаємо з вересня, вибірково, починаючи з найтовщих рослин. Перед настанням морозів викопуємо значну частину врожаю, решту залишаємо для весняного споживання, використовуючи його до появи квітконосного стебла. У викопаних рослин обрізую коріння, не зачіпаючи денця, інакше висуватиметься знизу внутрішня частина стебла навіть при не дуже тривалому зберіганні в холодильнику. Для тривалого зберігання, обтрусивши землю, коріння слід вкоротити. Зберігати можна в неопалюваному приміщенні до настання великих морозів, а пізніше у підвалі. У зимуючих рослин обрізую листя, а потім підгортаю.

Кращі дві—три рослини навесні залишаю на насіння. Цвіте цибуля-порей великими суцвіттями, що дивують перехожих. До осені насіння повністю не достигає. Перед похолоданням суцвіття зрізую, підвішую на заскленій лоджії, а далі — в кімнаті. Насіннєві коробочки майже не розтріскуються; розтираючи їх, видаляю насіння. Схожість воно зберігає 3—4 роки. Я використовую одно-дворічне насіння, яке сходить швидко і дружно.

А.М.Білик,
агроном,
м. Вінниця

Реклама

Звичайна парша картоплі

Ми саджаємо картоплю почергово то в полі, то біля оселі, одні й ті ж сорти. Одного року в полі картопля вродила добре, хоча стояла спека, два місяці без дощу. Проте довелося згодувати всю на корм худобі, бо бульби були уражені коростою, неначе дробом побиті. Як запобігти цьому захворюванню і що робити, аби знезаразити землю?

О.Я.Лисак,
Полтавська обл.

Хотіли б дізнатися, яке захворювання уражує нашу картоплю (надсилаємо знімок). Напишіть у журналі, як воно називається і як з ним боротися. Чи є сорти картоплі, які не уражуються такою хворобою?

П.М.Купрійчук,
м. Ковель,
Волинська обл.

Численні звертання городників і фермерів до редакції журналу "Дім, сад, ґород" та до Інституту захисту рослин з проханням розповісти про паршу картоплі свідчать про те, що ця хвороба в останні роки набула значного поширення і завдає великої шкоди в усіх грунтово-кліматичних зонах України.

Найбільше парша розвивається на піщаних і супіщаних грунтах. Проявляється здебільшого на бульбах. Збудниками хвороб є різні види грибів-актиноміцетів, зокрема *Streptomyces scabies G.W.* et Негп. (синон. *Actinomyces scabies Güssow*).

За зовнішніми ознаками розрізняють різні форми парші звичайної — глибоку, бородавчасту, плескату, опуклу та сітчасту.

У центрі ураженої глибокою паршею тканини з'являється заглиблення, оточене розірваною шкіркою. Тканина в заглибленні розм'якшується, набуває темно-коричневого або чорного забарвлення. За великого ураження заглиблення іноді сягають глибини 3—4 мм, можуть утворюватися і глибокі тріщини.

При бородавчастій та плескатій формах парші шкірка бульб корковіє, тріскається й утворюються бородавки або плескаті шорсткі плями. Зливаючись, ці плями часто утворюють суцільну шорстку кору на поверхні бульб, через що цю хворобу в народі часто називають "коростою".

Найбільш шкодочинна парша глибокої форми, яка значно знижує товарні та смакові якості картоплі. Звичайна парша в разі значного ураження знижує і насіннєві якості бульб.

Збудники хвороби — актиноміцети проникають у бульби через сочевички та механічні пошкодження. Ці гриби мають дуже тонку грибницю. Її можна помітити лише на щойно викопаних бульбах у вигляді павутинного нальоту. Коли бульби висихають, наліт зникає.

Головним джерелом інфекції є заражений грунт і насіннєвий матеріал картоплі. Захворювання сильніше проявляється в суху спекотну погоду, а також після внесення свіжого гною, великих доз вапнякових добрив, особливо на третій—четвертий роки після внесення.

Уражені паршею бульби не можна використовувати для насіннєвих потреб.

Щоб запобігти хворобі, за 1—2 тижні до садіння бульби протруюють фунгіцидами: дітан М-45, 80% з.п. з нормою витрати 2,5 кг/га, або полікарбацин, 80 % з.п., 2,6—2,7 кг/т. Суспензія препарату готується з розрахунку 60—70 л рідини на 1 т картоплі. Оскільки лужне середовище грунту сприяє розвитку хвороби, слід уникати надмірного внесення лужних мінеральних добрив. Якщо pH грунту вище 8, тоді варто внести фізіологічно кислі мінеральні добрива — сірчанокислий амоній або сірчанокислий калій. Не можна вносити свіжий гній, який сприяє розвитку парші.

Для профілактики всіх видів захворювань необхідно дотримуватися сівозміни. Беззмінне вирощування картоплі на одному й тому ж місці призводить до накопичення інфекції в грунті. Повертати картоплю на попереднє місце потрібно не раніше, ніж через 3—4 роки. Найкращими попередниками для картоплі є озимі зернові, багаторічні трави, бобові, цибуля.

З метою запобігання ураженню бульб паршею та іншими хворобами за 7—10 днів до збирання врожаю скошують бадилля. Хімічну десикацію можна проводити лише на насіннєвих посівах. Цей захід підсилює коркування поверхні бульб до викопування їх з грунту і сприяє меншому ураженню паршею.

Не всі сорти картоплі однаково уражуються цією хворобою. До порівняно стійких проти звичайної парші сортів належать: Смачна, Чарівниця, Темп, Олев, Немішаєвська ювілейна, Юбель.

В.Г.Сергієнко,
Інститут захисту рослин УААН.

Горобина чорноплідна

Горобина чорноплідна (аронія чорноплідна) — цінна плодова культура. Це — кущ заввишки 2—2,5 м. Цвіте рослина за наших умов з середини травня до кінця червня. Плоди за формою частіше округлі, масою в середньому 1 г, чорні, з сизуватим восковим нальотом, достигають у вересні. Продуктивний період аронії — 20 і більше років, але тривалість життя окремих пагонів не перевищує 8—9 років. Цю особливість необхідно враховувати під час обрізування кущів. Завдяки великій пагоновідновлювальній здатності аронії у її кущах легко замінити стебла, що віджили свій вік.

Для рослин характерна швидкоплідність, висока врожайність, регулярне плодоношення, стійкість до шкідників і хвороб, висока зимостійкість.

У плодах аронії містяться цукри, органічні кислоти, каротин, тіамін, дубильні речовини, флавоноїди, сполуки фосфору, міді, марганцю, молібдену, заліза, магнію, пектини, до 2000 мг% Р-активних речовин, що дає підставу віднести цю рослину до лікарських.

Плоди й натуральний сік рекомендовано фармакологічною службою нашої країни як гіпотензивний, полівітамінний засіб, зокрема для профілактики Р-вітамінної недостатності.

У народній медицині їх рекомендують при гастриті зі зниженою секрецією шлункового соку, атеросклерозі, променевій хворобі, дерматиті рук у рентгенологів. Рутин та біофлавоноїди, які містяться в плодах, ущільнюють ендотелій кровоносних судин та зменшують їх крихкість.

Оскільки плоди горобини чорноплідної посилюють виділення шлункового соку, їх не рекомендують за виразкової хвороби шлунка і дванадцятипалої кишки. Протипоказані сік і ягоди рослини при підвищеному зсіданні крові, зокрема у разі флебіту, тромбофлебіту. Лікування необхідно проводити під наглядом лікаря. Без цього споживати ягоди свіжими чи консервованими можна лише в невеликій кількості (менше 200 г на добу).

Смак плодів залежить від наявності та співвідношення в них цукрів, органічних кислот, ароматичних, дубильних і пектинових речовин, а також клітковини. Велика кількість дубильних речовин надає плодам терпкого смаку, через що на початку достигання вони малоїстівні. З настанням споживчої стиглості вміст дубильних речовин зменшується від 0,6 до 0,35% і плоди набувають приємного смаку. З плодів виготовляють сік, компот, повидло, органічні харчові барвники. Однією з якостей соку аронії є його гарний темно-рубіновий колір. Навіть після розбавляння в 100 разів він зберігає світло-рожеве забарвлення.

Рослини аронії приваблюють своїм зовнішнім виглядом. Її кущі дуже гарні восени, коли на фоні червоно-пурпурового забарвлення листя виділяються чорні ягоди. Отже, цю рослину можна використовувати для поодиноких і групових насаджень у парках і скверах.

Способи розмноження

Аронію розмножують насінням, здерев'янілими й зеленими живцями, горизонтальними й вертикальними відсадками, кореневими паростками, а також поділом куща й щепленням.

Насіннєве розмноження. Це один із основних способів розмноження цієї культури. Насіння можна висівати восени й рано навесні. За осінньої сівби кращими строками є більш пізні — за 2—3 тижні до настання сталих заморозків (кінець жовтня — початок листопада).

Для весняної сівби насіння потрібно стратифікувати. Існує декілька способів стратифікації. Найпоширеніший — у вологому піску у співвідношенні 1:4 за об'ємом або у торфі 1:2 за масою при температурі 1—7°С упродовж 3—4 місяців. Постійно контролюють вологість. Періодично, раз на два тижні, насіння перемішують і в разі потреби зволожують.

Невеликі партії насіння можна висівати в теплиці, у парнику, а також у підготовлені грядки. Сіють у борозенки завглибшки 3—5 см. Насіння в борозенках бажано спочатку засипати парниковою землею шаром 0,5—1 см, а потім замульчувати торфом чи торфоперегноєм.

Стратифіковане насіння висівають разом з субстратом, здебільшого з міжряддями 45 см або двострічковим способом 20х20х70 см. На 1 м погонний використовують близько 2,5 г насіння.

У рік сівби сіянці ростуть повільно. Стандартних розмірів вони досягають у дворічному віці.

Протягом вегетаційного періоду догляд за шкілкою сіянців полягає у своєчасному розпушуванні ґрунту, прополюванні та підживленні.

Розмноження зеленими живцями. В аронії, як і в інших рослин, зелені живці вкорінюють у закритому ґрунті при високій вологості повітря. Для цього можна використати плівкове вкриття.

Найкращий строк для вкорінення в умовах Лісостепу й Полісся припадає на першу —другу декади червня.

З цією метою відбирають пагони поточного року і нарізують із них живці завдовжки 8—15 см. Нижні листки на живцях видаляють.

Потім живці зв'язують у пучки й нижніми кінцями занурюють на 2—3 см у 0,01—0,015%-ний водний розчин індолілоцтової або 0,05—0,06%-ний водний розчин індолілолійної кислоти. Так їх і залишають на ніч.

Вранці живці виймають із розчину, промивають водою й висаджують у зволожений субстрат для укорінення.

Субстрат — це 3—4-сантиметровий шар взятих у рівних частинах і перемішаних піску й торфу. І розміщено його не менш як на 20-сантиметровому шарі ґрунтосуміші. Готують її із структурного ґрунту, перегною, торфу й піску у співвідношенні 1:1:1:0,5.

Висаджують живці на глибину 2,5—3 см за схемою 7х5—7 см. Після садіння відразу поливають.

До появи коренів потрібно стежити, щоб на листках постійно була тонка водяна плівка.

Коли виросте коріння, рослини по-

ливають вже не так часто, але більшою кількістю води.

За 2—3 тижні після вкорінення вкриття відкривають спочатку на короткий, потім на триваліший строк. Ще за 2—3 тижні його й зовсім знімають.

Розмноження горизонтальними відсадками. Горизонтальні відсадки одержують із добре розвинутих прикореневих пагонів довжиною не менше 80—100 см. За допомогою дерев'яних гачків або металевих шпильок їх укладають радіально від куща в борозенки завглибшки 5—8 см. Грунт біля материнських кущів перекопують, добре розпушують та удобрюють. На викладених у борозенки пагонах через 15—20 днів із верхніх бруньок починають рости пагони, а на нижньому боці розвиваються корені. Коли довжина молодих пагонів становитиме 6—9 см, їх присипають вологою землею шаром не більше 3—4 см, а при висоті пагонів 12—15 см — вдруге шаром 4—5 см.

Восени горизонтальні відсадки відокремлюють від материнського куща. З одного пагона можна одержати 3—5 укорінених відсадків. Під час викопування їх розрізують і сортують. Найбільш розвинуті, з міцною кореневою системою одержують із верхівкової бруньки. Їх можна відразу висаджувати на постійне місце. Решту — у шкілку на дорощування.

Агротехніка вирощування

По відношенню до грунтів аронія мало чим відрізняється від інших плодових і ягідних культур. Для неї придатні всі типи грунтів, крім кам'янистих, засолених та заболочених.

Висаджують цю культуру восени або навесні до розпускання бруньок. Перевагу слід віддавати осінньому садінню — у жовтні. На присадибних ділянках і в фермерських господарствах рослини краще розміщувати за схемою 3—4х2—2,5 м на осонні. Ями для садіння копають завглибшки 0,5 м і діаметром також 0,5 м.

Оскільки аронія є рослиною багаторічною, то варто подбати й про те, щоб ями достатньо заправити добривами, особливо на бідних грунтах. Для цього беруть не менше як відро перегною або торфоперегною і змішують з верхнім родючим шаром грунту і заповнюють ями.

Під час садіння рослини заглиблюють на 6—8 см на легких і на 3—4 см на важких грунтах порівняно з тим, як вони росли в розсаднику. Для садіння здебільшого використовують саджанці дворічного віку.

Висаджені рослини відразу обрізують, залишаючи пеньки з 3—4 бруньками. Потім їх добре поливають. Землю довкола рослин мульчують, тобто вкривають торфом, компостом тощо.

Догляд протягом вегетації полягає у видаленні бур'янів, розпушуванні грунту, підживленні.

Формування куща закінчується до 6—7-річного віку. У цей час у кущі є до 50 різновікових стебел. Надалі, постійно видаляючи стебла віком понад 7—8 років, забезпечується висока продуктивність насаджень.

Збирання врожаю. Плоди аронії достигають майже одночасно у вересні і добре тримаються на гілках. Ягоди для переробки збирають без щитків, для зберігання — з щитками.

За температури до 10°С плоди аронії можуть зберігатися до двох місяців. У холодильнику при температурі 0°С зберігаються, не псуючись, всю зиму. За тривалого зберігання замороженими плоди стають солодшими, терпкість зникає.

І.П.Надточій,
канд. с.-г. наук, ст. наук. співробітник
Інституту садівництва УААН
Фото автора

Агрус має багато переваг

Донецький первенець

Агрус — одна із цінних ягідних культур. Це багаторічний кущ висотою від 0,5 до 2 м. Серед ягідних культур у нього найвища врожайність, яка сягає 150—200 і більше центнерів з гектара. Рослини починають плодоносити на 2—3-й рік після садіння, а на 4 — 5-й вступають у пору повного плодоношення.

За сприятливих умов може рости і плодоносити до 30 років.

Надземна частина дорослого куща складається із прикореневих пагонів різного віку. Вони розвиваються із сплячих і придаткових бруньок, розміщених біля основи стебла. Кількість прикореневих пагонів і ступінь їх розвитку залежать від віку рослини і біологічних особливостей сорту.

У більшості сортів пагони вкриті шипами. Залежно від сорту вони бувають прості (поодинокі) та 2- і 4-роздільні, різного забарвлення. Найбільші шипи розміщені біля основи пагона.

Плоди агрусу — несправжні ягоди різної форми, величини й забарвлення, часто з опушеною поверхнею. Залежно від сорту середня маса їх 2—20 г.

Коренева система мичкувата, добре розвинута. Більшість сисних корінців знаходяться в шарі грунту 10 — 15 см. Окремі скелетні корені проникають на глибину до 1 — 2 м.

Перезволоження грунту й підвищена вологість повітря на агрус впливають негативно. Він вибагливий також до світла. В умовах затінення значно знижує продуктивність. Тому кущі необхідно проріджувати.

Агрус часто називають північним виноградом. В ягодах основних промислових сортів містяться 7—13% цукрів, 1,2—2,5% органічних кислот, 0,05—0,12% дубильних речовин, 23—50 мг% вітаміну С. Останній гармонійно поєднується з вітаміном Р. Лікувально-профілактичні властивості ягід агрусу, так само, як і смородини, зумовлені наявністю в них великої кількості пектинових речовин (0,8—1,1%). Останні зменшують негативний вплив радіоактивних елементів на організм людини. Крім того, ягоди агрусу містять солі заліза, міді, фосфору, а також калій, кальцій, магній, йод, марганець, фтор і цинк.

А ще вони добре зберігаються і мають високу транс-

портабельність. Важливою перевагою агрусу над іншими культурами є можливість використання його ягід різного ступеня стиглості: не зовсім стиглі застосовують для виготовлення компотів і варення, стиглі переробляють на джем, повидло, мармелад, соки, вина, а також споживають свіжими. Вино з агрусу й порічок найкраще з усіх плодоягідних вин.

Ягоди агрусу корисно споживати свіжими при порушенні обміну речовин, за ожиріння та захворювання нирок. Їх використовують також як освіжаючий, жовчогінний та сечогінний засіб. У народній медицині відвар з них практикують як легкий проносний засіб при хронічних запорах, в'яжучий при проносах, кровотворний, болетамувальний при шлункових коліках, протитуберкульозний, а також при зниженні щільності кровоносних судин, для нормалізації функцій шлунково-кишкового тракту.

Розмноження агрусу

Красень

Агрус розмножують насінням, горизонтальними й вертикальними відсадками, здерев'янілими, зеленими й комбінованими живцями, а також щепленням на сіянцях смородини золотистої. Основним способом розмноження у виробничих умовах є вкорінення горизонтальних відсадків на маточній плантації і зелених живців у теплицях і парниках. Особливо добре вкорінюються зелені живці сортів американського походження й гібридів від них. Ці сорти можна також розмножувати здерев'янілими живцями, хоча й з меншим успіхом.

За насіннєвого розмноження властивості сорту не зберігаються. Цей спосіб в основному застосовують в селекції при виведенні нових сортів.

Розмноження горизонтальними відсадками. Для розмноження агрусу горизонтальними відсадками використовують маточники.

Садять маточник дворічними елітними саджанцями. Кращий строк — жовтень — початок листопада.

Для розмноження відсадками рано навесні в маточнику грунт розпушують. Після цього від основи куща роблять невеликі борозенки завглибшки 8 — 10 см, куди пригинають однорічні пагони, пришпилюючи їх дерев'яними гачками. Щоб краще проростали бруньки, перед укладанням у борозенки на пагонах слід видалити верхівки (1/5 довжини пагона). Після укладання пагонів-відсадків борозенки не засипають землею, а залишають відкритими до появи вертикальних пагонів. Коли останні досягнуть висоти 8 — 10 см, їх підгортають до половини пухкою вологою землею, змішаною з перегноєм або торфом. Пагони, що утворилися біля основи маточного куща, не підгортають, а використовують наступного року для відсадків.

Удруге підгортають через 12—16 днів, коли пагони поточного року відростуть ще на 8—15 см. При цьому додають пухкої землі шаром 6—8 см. Після кожного підгортання у разі потреби поливають.

У жовтні — на початку листопада відсадки відокремлюють від маточного куща й ділять секатором на частини за кількістю молодих укорінених пагонів, потім сортують. Ті, що відповідають вимогам стандарту, зв'язують у пучки й відправляють для садіння на постійне місце або на реалізацію чи зберігання, а непридатні дорощують у шкілці.

Під час садіння саджанці заглиблюють у грунт на 2—3 бруньки і обов'язково поливають. Рано навесні, до розпускання бруньок, надземну частину саджанців обрізують, залишаючи 2—3 бруньки. Зрізані пагони збирають і спалюють.

Навесні, перед першим міжрядним обробітком грунту, вносять азотні добрива (20—25 г аміачної селітри на 1 м²). Протягом вегетації грунт у маточнику утримують у пухкому й чистому від бур'янів стані.

Другого року після садіння рано навесні і після першого міжрядного обробітку усі пагони пригинають уздовж рядка і пришпилюють дерев'яними гачками. Із бруньок на них виростають вертикальні пагони. Коли їхня висота досягне 15—20 см, їх підгортають на 10—12 см.

Розмноження вертикальними відсадками. Цей спосіб застосовують на маточній плантації. Її експлуатацію починають з другого року після садіння. Восени однорічний приріст маточного куща обрізують біля поверхні грунту, зберігаючи лише 1—2 старих пагони для розвитку асиміляційного апарата, навесні починають відростати численні пагони. При висоті 15—20 см їх підгортають на 10— 12 см пухким грунтом. У міру росту пагонів їх ще більше підгортають, але не засипають верхівки. Загальна висота горбика грунту не повинна перевищувати 20—25 см. Вологість підтримують на рівні 70 % ПВ. Восени грунт відгортають від куща, і пагони, що добре укорінилися, ще протягом року дорощують у розсаднику.

Розмноження зеленими живцями. Зелені живці агрусу, як і інших культур, укорінюють у закритому грунті при високій вологості повітря. Для цього можна використати плівкове вкриття.

Кращий строк зеленого живцювання — період затухання росту пагонів. Трав'янисті живці без ознак здерев'яніння при туманоутворенні схильні до загнивання. У живців, заготовлених з пагонів, що припинили ріст, бруньки у більшості випадків не проростають. З урахуванням цього кращим строком живцювання в умовах України є 25 травня — 15 червня.

Пагони нарізують у ранкові години і зберігають до садіння. Живці повинні мати довжину 8—12 см. У нижній частині листкові пластинки з черешками видаляють повністю, а верхні зберігають цілими. Краще вкорінюються живці з верхівковою брунькою.

Укоріненню живців сприяє їх обробка біля основи (на 2—3 см) стимуляторами росту. Однак зелені живці агрусу порівняно з іншими культурами чутливіші до цього заходу. Тому оптимальною є 8-годинна експозиція з використанням 0,02%-ного розчину гетероауксину чи 0,005%-ного розчину ІМК. На практиці добрі результати забезпечує також безпосереднє висаджування живців без застосування цих стимуляторів.

Оброблені живці висаджують у зволожений субстрат за схемою 7х5 — 7 см. Швидкість укорінення залежить, передусім, від температури й вологості субстрату та повітря. При температурі +22...+25°С і відносній вологості повітря 90—95 % живці, залежно від сорту, укорінюються на 12— 21-й день.

Восени живці викопують і пересаджують на дорощування у шкілку.

Розмноження щепленням на сіянцях смородини золотистої. При розмноженні агрусу таким способом протягом вегетації виростають якісні саджанці, придатні для закладання маточників. Живці щеплюють за методом поліпшеного копулювання. Підщепи і прищепи (живці із 3—4 бруньк-

ками) заготовляють восени і зберігають у холодильниках або погребах у вологому піску. Оптимальний строк щеплення — лютий — березень. Місце щеплення обв'язують поліетиленовою плівкою.

Для вирощування штамбових рослин живці агрусу щеплюють на дворічних саджанцях смородини золотистої на висоті 60—80 см або на саджанцях йошти на висоті 80—120 см методом поліпшеного копулювання.

Агротехніка вирощування

Агрус може рости і плодоносити практично на всіх типах ґрунтів. Але найкращими для нього є чорноземи. Він витримує підвищену кислотність ґрунту, стійкий до хлорозу на вапнякових ґрунтах, але не переносить надмірної зволоженості і високого рівня підгрунтових вод. У понижених місцях агрус значно уражується американською борошнистою росою.

Висаджувати цю культуру краще на відкритих, освітлених ділянках, які добре прогріваються. Кращим строком садіння є осінній (жовтень), але не пізніше як за 20 днів до замерзання ґрунту. Як виняток іноді практикується і ранньовесняне садіння.. Але результати при цьому гірші, ніж при осінньому садінні.

На промислових плантаціях схема садіння 2,5—3,5 x 0,75—1 м, а на присадибних ділянках 1,5—2x0,75—1 м.

Агрус позитивно реагує на удобрення, тому перед садінням бажано внести добрива в смуги майбутніх рядів шириною 1 м або в ями для садіння. При садінні в ями розміром 50x40 см вносять 8 — 10 кг перегною або компосту, 80 — 100 г суперфосфату і до 50 г калійної солі. На кислих ґрунтах додають 100 г меленого вапняку або доломіту. Все це перемішують з орним шаром ґрунту.

Саджанці необхідно садити на 5—7 см глибше, ніж вони росли в розсаднику. Після садіння рослини добре поливають, а землю довкола них мульчують, тобто вкривають торфом, компостом тощо. Упродовж вегетації ґрунт утримують у пухкому, звільненому від бур'янів стані.

Внесення органічних добрив через 1—2 роки після садіння (5—7 кг на 1м^2) значно підвищує врожайність.

Залежно від сорту і ґрунтово-кліматичних умов агрус може мати 10—25 гілок різного віку. На плодоносних кущах обрізування зводиться до видалення зайвих прикореневих пагонів (залишають їх не більше 4 — 6) і гілок старше 6—7 років. У американських і нових вітчизняних сортів, які сильно загущуються, в кущі залишають 15—20 гілок, у європейських — 10—15. Кущі обрізують восени або рано навесні до розпускання бруньок.

Сорти

За походженням їх розділяють на дві групи: американські та європейські, а за строком достигання ягід — раннього, середнього і пізнього строків достигання.

Сорти раннього строку достигання: Донецький первенець, Мліївський жовтий, Неслухівський.

Сорти середнього строку достигання: Бахмутський, Донецький великоплідний, Корсунь-Шевченківський, Консервний, Руський, Рясний, Ліхтарик, Карпати, Каменяр, Високий замок.

Сорт пізнього строку достигання — Фінік.

І.П.Надточій,
канд. с.-г. наук, Інститут садівництва УААН

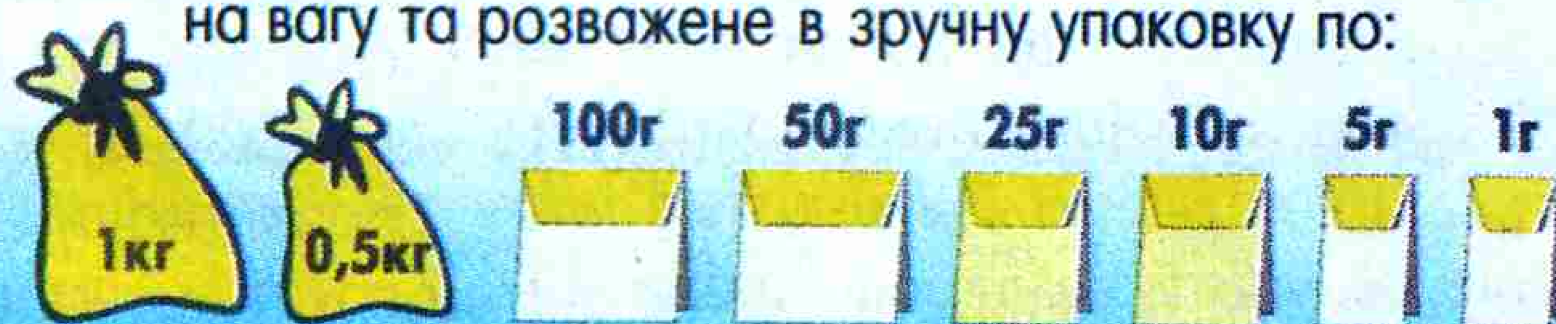

Початок осені в саду

У вересні садівники продовжують збирати врожай поточного року і приступають до підготовки багаторічних насаджень до зимового періоду спокою.

Плодові. Триває збирання плодів осіннього і зимового строків споживання. При цьому роботу слід організовувати так, щоб якнайменше було втрат урожаю та його якості.

Спочатку збирають вітрову падалицю під кроною дерева в окрему тару (з послідуючим першочерговим її використанням), затим плоди з нижніх ярусів крони на рівні росту збиральника, що стоїть на землі. З середніх і високих ярусів плоди знімають за допомогою драбини-стрем'янки і дерев'яного гачка, яким притягують до себе віддалені гілки з плодами. У важкодоступних місцях користуються плодознімачами (конструкція може бути різна).

Частина плодів, які розміщені в затінених місцях крони, в цей період можуть бути недостатньо забарвленими, дрібними, явно зеленими, що негативно позначиться на зберіганні. Бажано такі плоди залишити на дереві і зібрати їх через 10—12 днів, коли вони повністю достигнуть.

Якщо плоди мокрі від дощу або роси, а також при перших слабких заморозках, їхнє збирання слід перенести на другу половину дня, коли вони обсохнуть чи обігріються. Восковий наліт на плодах слугує захисним покривним шаром від ураження різними хворобами під час зберігання. Тому дуже важливо на всіх етапах від збирання до закладання на тривале зберігання зберегти цей захисний восковий наліт на плодах. Одним із заходів є використання вовняних рукавиць при збиранні врожаю. В найкоротший строк зібрані плоди, що закладатимуться на тривале зберігання, слід помістити в холодне приміщення.

Під час збирання врожаю обов'язково з'являється "знімальна" падалиця. Такі плоди слід зібрати в окрему тару і використати на переробку або для першочергового споживання свіжими.

Особливу увагу при збиранні врожаю слід звернути на збереження плодових утворень (кільчаток, плодових прутиків, плодових сумок, квіткових бруньок) і листків. Адже це майбутній урожай наступного року і запорука благополучної перезимівлі плодових рослин.

Із закінченням збирання врожаю настає важливий період підготовки плодових і ягідних рослин до перезимівлі.

Бажано внести в грунт фосфорні та калійні добрива: суперфосфату 130—250 г/м^2 та калійної солі 50—60 г/м^2 або склянку попелу на 1 м^2 пристовбурної смуги з послідуючим перекопуванням грунту на глибину від 6—7 до 15—16 см в міру віддалення від стовбура дерева. У посушливий поточний рік слід розважливо підійти до зволоження грунту, і там, де запас вологи у метровому шарі грунту недостатній, провести помірний полив так, щоб не викликати вторинного росту пагонів, що знизить стійкість рослин до умов перезимівлі.

Якщо для осіннього садіння плодових культур посадкові ями не були підготовлені завчасно (навесні), то їх слід підготувати у вересні. Посадкові ями бажано заповнити грунтовою сумішшю з таких компонентів: чорнозем, перегній, торф у співвідношенні 2:1:1 з додаванням 0,5 кг суперфосфату та 0,2 кг хлористого калію (або 0,6 кг деревного попелу), а на кислих грунтах ще й 1 кг вапна-пушонки на одну яму.

З метою підвищення родючості грунту та поліпшення його структури у міжряддях саду можна висіяти сидеральні культури, зокрема озиме жито, ріпак, горох тощо. На 1м^2 площі висівають 12—15 г жита, а в суміші з бобовими — на 12 г жита додають 3—5 г насіння бобових. Перед сівбою грунт у міжряддях перекопують, вибирають кореневища бур'янів, ретельно вирівнюють і за достатнього зволоження сіють сидеральні культури. Насіння загортають у грунт граблями, за необхідності прикотковують.

У саду в цей час також важливо провести боротьбу з бур'янами, які є приманкою для мишей та конкурентами культурних рослин у використанні поживних елементів.

Для кращого визрівання деревини у молодих неплодоносних дерев і ягідних кущів варто дати їм позакореневе підживлення розчином простого суперфосфату і калійної солі (відповідно 1 і 0,5 склянки на 10 л води).

Слід також потурбуватися про заготівлю мульчувальних матеріалів: листяного компосту, перегною, торфу, тирси, глиці тощо для укривання приштамбових кругів дерев, ягідних кущів, суничних грядок.

Заготовляють матеріали для побілки дерев, збирають підпорки (чатала) і зберігають до наступного сезону.

Ягідники. Закінчують осіннє вирізування пагонів, що відплодоносили, недогонів у малини, старих малопродуктивних гілок у смородини, агрусу, ожини, а також зайвих нульових пагонів. У кущах малини залишають не більше 14 пагонів, а за стрічкової культури 17—20 пагонів на 1 погонний метр. Пагони малини, що відзначаються активним ростом, бажано прищипнути (видалити 10—15 см верхівки), щоб своєчасно визріва-

ли. В окремі роки однорічні пагони звичайної малини утворюють бокові розгалуження з квітконосами і готові дати ягоди. Такі пагони слід видалити, бо вони сильно ослаблюють річний приріст і зменшують урожай у наступному році, знижується їхня зимостійкість. Аналогічно видаляють вуса і розетки на кущах суниці, які ростуть у міжряддях або звисають на рослинах у суцільних насадженнях.

Продовжують догляд за насадженнями: розпушування грунту, видалення бур'янів, помірний полив, внесення перепрілого гною (по 2 відра під кущ смородини, агрусу або на 1 погонний метр рядка малини, суниці).

Вересень — сприятлива пора для заготівлі та садіння живців смородини. У другій половині місяця можна приступати до садіння ягідних кущів. Ямки копають шириною і глибиною 50—60 см. До родючого грунту додають 2 відра перегною, по склянці суперфосфату та калійної солі (або літрову банку попелу), ретельно перемішують і заповнюють посадкові ями під час садіння.

Якщо саджанці вирощені на власній ділянці, то під час пересаджування їх краще викопувати з грудкою землі, намагаючись максимально зберегти кореневу систему і не допустити її підсушування. Саджанці при садінні заглиблюють на 2—3 см порівняно з тим, як вони росли у розсаднику, після садіння добре поливають з послідуючим мульчуванням посадкової ями.

О.В.Романов

Біодинамічний календар

Жовтень

Стрілець 30.09 (3.58) — 2 (6.22)

В саду все більше дерев, які пожовтили і скидають листя. Природа примушує їх готуватися до зими.

На початку осені завершують висаджування ягідників. Пам'ятайте, що відстань між кущами агрусу, смородини, порічок 1,5—2 м, малини — 0,5 м, ширина посадкових ям для них 50—60 см, глибина — 40—50 см; для малини — відповідно 30—40 і 20—25 см. В посадкові ями для смородини, порічок і агрусу вносять 8—10 кг перегною, 200 г суперфосфату, 50 г попелу, 20 г калійних добрив; для малини — 1—2 кг перегною, 50 г суперфосфату, 20 г калійних добрив. Смородину, порічки і агрус висаджують під кутом 45—60° і на 5—7 см глибше, ніж вони росли в розсаднику. Малину садять вертикально, щоб над коренями було 2—3 см землі. Після висаджування поливають за будь-якої погоди.

Козеріг 2 (6.22) — 4 (10.46)
☽ Перша чверть Місяця —2 (22.09)

Якщо не підготували посадкових ям для зерняткових і кісточкових, то зробіть це зараз. При цьому нагадаємо, що відстань між яблунями і грушами на сіянцевих підщепах повинна бути 6—7 м, між сливами і вишнями — 3—4 м, ширина посадкових ям для яблунь і груш — 1 м і глибина — 50—60 см; для слив і вишень — відповідно 60 і 40 см. Добрива краще вносити навесні перед висаджуванням.

Водолій 4 (10.46) — 6 (17.21)

Можна викорчувати старі дерева і ягідні кущі. Вирішуючи це питання, керуватися слід не віком рослини, а їх станом і звичайно ж, врожайністю. За відмінного догляду кущі агрусу у досвідчених садівників можуть плодоносити до 100 років, а смородини — до 40 років, хоча в широкій практиці через різні причини, наприклад люті морози, посухи, ураження хворобами і пошкодження шкідниками, вони часто відмирають і значно раніше.

Риби 6 (17.21) — 9 (2.08)

Обприскують яблуні 5%-ним розчином сечовини, вишні — 4%-ним, звичайно, якщо ця операція не виконувалася раніше. Пломбують великі дупла.

На суничній плантації після обробітку грунту ряди насаджень доцільно вкрити перегноєм або торфом.

Овен 9 (2.08) — 11 (13.06)
О Повний Місяць — 10 (10.27)

Штамби молодих дерев обгортають гілками ялини чи сосни, соняшниковими стеблами, руберойдом. В останні роки садівники використовують для обв'язування стовбурів і скелетних гілок яблуньок, грушок, інших садових деревець старі капронові панчохи і колготки, які гризунам не до вподоби.

Телець 11 (13.06) — 14 (1.45)

Розкладають для мишей отруйні приманки у різні трубки, нірки, щоб їх не могли склювати птахи. Для них навпаки приготуйте годівнички, куди будете класти різне насіння.

Прикривають перегноєм, торфом або й просто землею з міжрядь пристовбурні круги для захисту коренів плодових дерев від підмерзання.

Близнюки 14 (1.45) — 16 (14.41)

Заготовляють живці плодових рослин для весняного щеплення. Зберігати їх можна у холодному погребі або в саду під снігом, захистивши,звичайно ж, від гризунів.

Рак 16 (14.41) — 19 (1.42)
☾ Остання чверть Місяця — 18 (15.31)

Опале листя, хмиз, огудину, інші рештки рослин не залишають на ділянці. Найкраще їх закласти у компостні ями, а уражені хворобами — спалити. Усе, що згребли на своїй ділянці, ні в якому разі не виносьте на дорогу, у ліс, на луг, щоб не зашкодити довкіллю, а отже й самому собі.

Лев 19 (1.42) — 21 (9.02)

Молоді кущі смородини, порічок, агрусу зв'язують, щоб їх не розламало снігом, відв'язують від шпалер пагони малини, пригорнувши їх до землі, пришпилюють або зв'язують один з одним.

Діва 21 (9.02) — 23 (12.28)

Хоч на городі все зібрано, але робота знайдеться і тепер. Якщо ви не встигли перекопати грунт і він ще не скований морозом, то це слід здійснити зараз. За зиму земля повинна промерзнути, як кажуть городники — надихатися. Під час перекопування вибирають кореневища бур'янів, знищують личинок хрущів

та інших шкідників, в перевернутому грунті вони швидше можуть загинути від морозу.

Терези 23 (12.28) — 25 (13.09)

Нерідко великоплідний агрус уражується грибною хворобою — борошнистою росою, при цьому пагони, листя і ягоди вкриваються білим нальотом, який згодом буріє, пагони і листки перестають рости, ягоди осипаються. Восени зрізують і спалюють усі уражені хворобою пагони, а також листя. Якщо раніше цього не зробили, то здійснити цю операцію можна і зараз. Не забудьте навесні, до розпускання бруньок, уражені борошнистою росою кущі і грунт навколо них обприскати 3%-ним розчином залізного купоросу.

Скорпіон 25 (13.09) — 27 (11.56)
● Новий Місяць — 25 (15.50)

У більшості районів України плодові дерева найцінніших сортів яблунь, груш та кісточкових культур дуже потерпають від опіків та морозобоїн. Особливо часто ці пошкодження спостерігаються в періоди року, коли бувають різкі коливання температури протягом однієї доби.

Щоб запобігти опікам плодових дерев, необхідно, насамперед, зменшити нагрівання стовбура вдень. Цього досягають обв'язуванням штамба молодих дерев. Добрі результати дає суцільна побілка плодових в осінньо-зимовий період. Після листопаду її можна робити звичайним обприскувачем. Щоб дощі не змили вапна, до його розчину додають столярний клей. Корисно додати також 20 г залізного купоросу на 1 л розчину.

Стрілець 27 (11.56) — 29 (12.37)

У наш нелегкий час, коли мінеральні добрива й отрутохімікати не кожен може придбати, бо занадто вони дорогі, у пригоді можуть стати препарати з рослин, а також попіл. Тому слід подбати про них завчасно. Зокрема, маючи невелику дачну ділянку, слід заготовити 60—80 кг попелу, спалюючи дрова, солому, бур'яни, листя та інші рештки рослин. Збирати попіл доцільно в поліетиленові мішки, щоб він залишався сухим до весни. Попіл значною мірою може замінити і добриво, й фунгіциди та інсектициди.

Козеріг 29 (12.37) — 31 (15.42)

Глибокої осені висівають під зиму кріп, петрушку, моркву, салат і шпинат, цибулю-чорнушку і столові буряки. Ці посіви, якщо їх присипати гноєм-сипцем і вкрити плівкою, зійдуть на 1—1,5 тижня раніше, ніж висіяні навесні. Звичайно ж, підзимні посіви пов'язані з ризиком. На холодних, низькопродуктивних і оброблених сяк-так ділянках добрих результатів чекати не слід. Зате там, де ділянка з південним схилом і захищена від північного вітру, де грунт удобрений і розпушений, підзимні посіви, як правило, вдаються. Норми висіву насіння в підзимних посівах збільшують в 1,5—2 рази порівняно з весняними.

Ставок з джерельним водопостачанням

(Продовження. Початок у №8 за 2003 р.)

З усіх видів присадибних водойм найкращими для вирощування риби є водойми з джерельним водопостачанням. Гідрохімічні, токсикологічні, мікробіологічні та іхтіологічні умови водяного середовища таких водойм дають змогу створити комфортне життя для будь-якого виду прісноводних риб.

Найкраще копати ставок спекотного літа або сухої осені, коли підґрунтові води залягають найглибше, а уріз води в озері (річці), що прилягає до ділянки, досягає найменшої відмітки.

Перш ніж почати викопувати котлован під майбутній ставок необхідно вирівняти майданчик бульдозером, знявши шар ґрунту з таким розрахунком, щоб підґрунтові води знаходилися на глибині 30—40 см.

На заболочених ділянках розрівнюють тільки територію, яка прилягає до болота, що забезпечує зручний під'їзд і роботу болотного екскаватора. У твердих ґрунтах (глина, суглинок тощо) можливості болотного екскаватора обмежені. Крім цього, йому потрібен простір для маневрування і викидання ґрунту, а дерева і будівлі на присадибних ділянках ускладнюють, а подекуди й унеможливлюватимуть рух болотного екскаватора.

Більш маневрений і здатний копати тверді ґрунти екскаватор на базі МТЗ і подібних модифікацій. Проте викопати велику водойму таким екскаватором за один раз дуже складно. Тому ставки площею понад 20—25 м² копають за 3—4 і більше прийомів з пересуванням викопаного ґрунту екскаватором чи бульдозером. Але якщо одночасно працюють екскаватор і бульдозер, то ложе ставка можна улаштувати за один раз, незалежно від його розмірів.

Відразу після вирівнювання ґрунту навколо котловану під ставок, щоб не замулювалися річка (озеро) і штучна водойма під час дощів, ці ділянки засівають багаторічними травами, засаджують лозою, вербою, вільхою, березою та іншими деревами.

Під час викопування котловану не обійтися і без ручної праці. До заповнення котловану водою необхідно вручну дообладнати сходинки, ложе водойми і надати потрібної форми її берегам. Після заповнення котловану водою його з'єднують з річкою (озером) каналом, глибиною якого регулюють рівень води у штучній водоймі. Для того щоб мальки не йшли з водойми, а з річки (озера) не потрапляла небажана риба, канал перегороджують металевою або капроновою сіткою з вічками 2х2 мм. Дуже зручно сполучати штучну водойму з річкою (озером) азбестоцементною чи пластиковою трубою діаметром 100—150 мм і більше залежно від припливу води з джерел. По обидва боки труби встановлюють сітку, яку кріплять за допомогою знімного хомута, що забезпечує її легке знімання під час чищення або замінювання.

Постійна зміна води в штучній водоймі з джерельним водопостачанням істотно ускладнює розвиток у ньому фітопланктону. Але наявність дафнієвих ям, з'єднаних з водоймою, цілком компенсує цей недолік джерельного водопостачання. Кількість і розміри ям визначають з урахуванням площі водойми, частоти зміни води в ній і щільності зариблювання.

Для водойми площею до 50 м² однією зміною води за добу і зарибленістю 5—6 шт. на 1м² достатньо однієї дафнієвої ями з оптимальним розміром 3х2 м і глибиною 0,5 м.

За великого водоприпливу і площі водойми, а також щільнішої зарибленості кількість дафнієвих ям збільшують. Їхнє ложе повинне мати пласку прямокутну форму, злегка положисту по краях. Дафнієві ями та сполучні канали, зазвичай, копають вручну.

Багато рибоводів-аматорів збільшують кількість дафнієвих ям, що значною мірою поліпшує забезпечення риб природним кормом.

Водяні рослини, які висаджують по периметру на першій сходинці ложа (глибина 20—25 см), можна взяти в озері, ставку або річці, що прилягають до водойми.

У водоймах із джерельним водопостачанням з гарним відтоком вода погано прогрівається. Тому дерева потрібно висадити так, щоб вони не затінювали дзеркало води. Незалежно від джерел водопостачання, дафнієві ями не повинні затінюватися.

Визначаючи висоту захисного земляного валу, що запобігає проникненню у водойму дощової, талої і повеневої води, потрібно враховувати крутість схилу навколишньої місцевості і висоту піднімання води у річці (озері) під час повені.

Водойма з річковим водопостачанням

У прибережній зоні навіть на глибині 2—2,5 м не завжди можна знайти сильні джерела. У цьому випадку водойма повинна мати витягнуту форму уздовж річки. Ширина її може бути 5—6 м (це оптимальна відстань для риття котловану екскаватором з викиданням ґрунту на обидва боки). Довжину водойми проектують, враховуючи розміри дачної (присадибної) ділянки. Два сполучних канали між річкою і водоймою забезпечуватимуть проточне річкове водопостачання. Зміна води залежатиме від довжини водойми і швидкості течії в річці *(рис. 1)*.

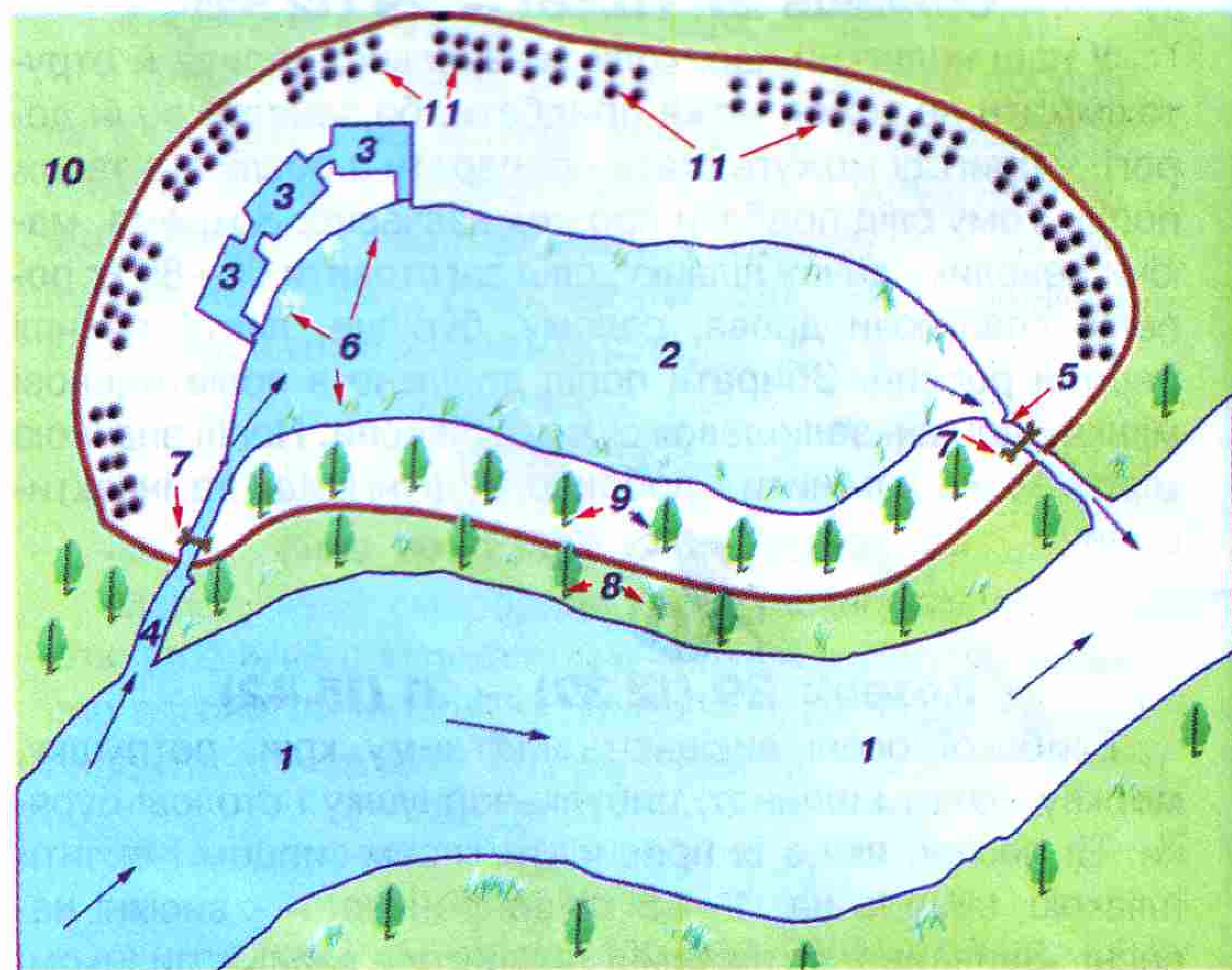

Рис. 1. ***Водойма з річковим водопостачанням:*** *1 — річка; 2 — штучна водойма; 3 — дафнієві ями; 4 — сполучний канал, що забезпечує надходження води; 5 — сполучний канал, що забезпечує витікання води; 6 — надводна і підводна рослинність; 7 — рамка з сіткою, що перешкоджає виходу риби; 8 — прибережні лісонасадження; 9 — березові насадження уздовж водойми; 10 — захисний земляний вал; 11 — квітник.*

Ширина і глибина сполучних каналів між водоймою і річкою мають забезпечувати проточність води у водоймі і можуть бути від 0,25 до 0,5 м.

У зимовий період сполучні канали з річкою часто промерзають, погіршуючи кисневий баланс у водоймі. Уникнути цього можна, проклавши замість них азбестоцементні труби діаметром 250—330 мм, які заглиблюють у воду на 0,5—0,6 м, а зверху присипають землею. На вході і виході труб встановлюють металеву або капронову сітку, так само як і у водоймах із джерельним водопостачанням.

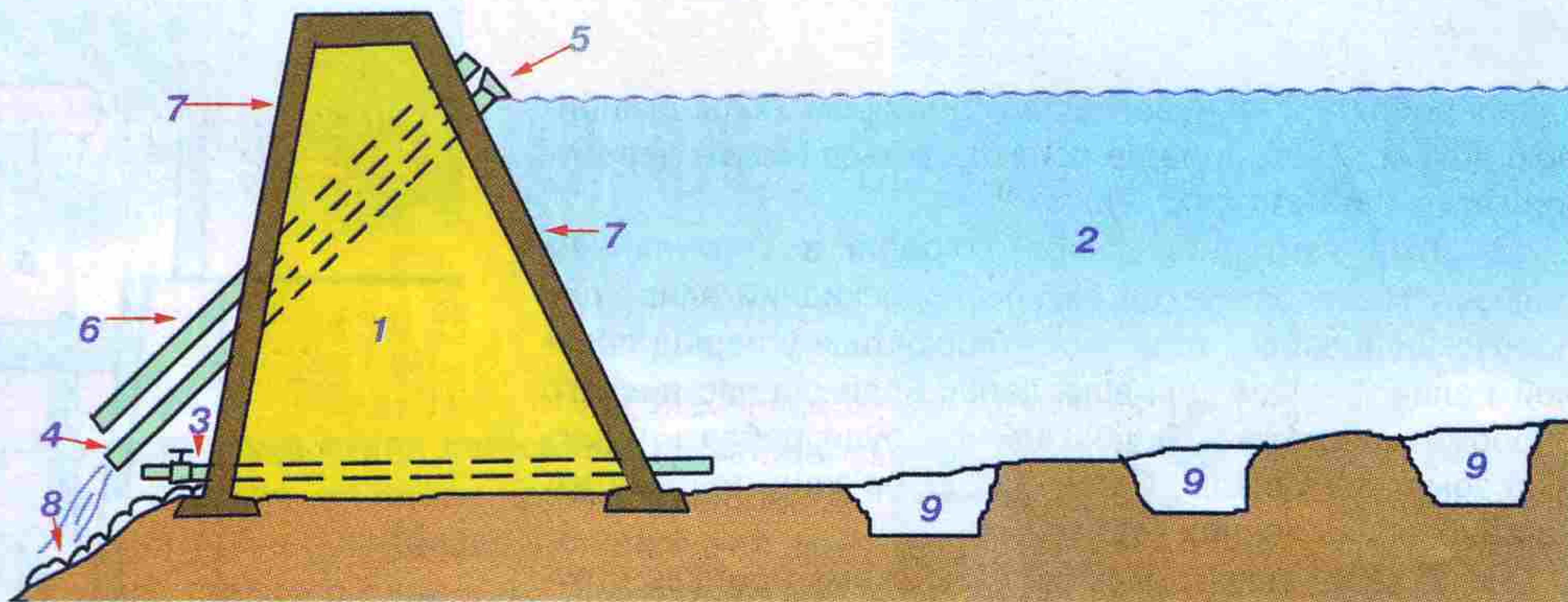

Рис. 2. ***Улаштування водозливу у водоймі за слабкого струмкового водопостачання:*** *1 — насипна дамба; 2 — ставок; 3 — зливна труба з краном; 4 — переливна труба; 5 — сітка на переливній трубі; 6 — резервна переливна труба (переливні труби можна встановити горизонтально чи під кутом, як показано на рисунку); 7 — забетонована частина дамби; 8 — брукове вимощення, що перешкоджає розмиванню ґрунту; 9 — ями для виловлювання риби при повному звільненні ставка від води.*

У таких водоймах вода добре прогрівається, тому затінення дзеркала води від прилеглих дерев допускається до 25%.

Водойма з річковим або джерельним водопостачанням через 8—15 років частково замулюється і тому її потрібно чистити. Але добре зробити це можна тільки екскаватором (на базі МТЗ), однак його використання призводить до часткового руйнування обладнаної зони відпочинку, що, безумовно, небажано. Проблему можна було б вирішити за допомогою міні-земснаряду з електричним приводом.

Водойма із струмковим водопостачанням

Досить часто під садово-дачні кооперативи виділяють непридатні яружні землі. Обладнати ставок у яру із струмковим водопостачанням нескладно. Проте тут не можна допускати навіть найменших прорахунків, оскільки проникнення води в ґрунт може спричинити його перезволоження на ділянках, розташованих нижче греблі, що негативно позначиться на насадженнях фруктових дерев, і навіть призвести до нерівномірного осідання будівель та їхнього руйнування. Відомо багато випадків, коли непродумане влаштування водойми спричиняло зсув ґрунтів. Тому надійніше зробити ставок з греблею якомога ближче до річки (озера). Якщо ж ваша ділянка не прилягає до річки (озера), то необхідно отримати консультацію фахівця і погодити будівництво ставка з місцевими органами влади. Межі його визначають з урахуванням розмірів вашої ділянки і рельєфу місцевості.

Викопати ставок з підняттям води за рахунок насипної греблі можна і без екскаватора. Усі роботи, пов'язані з плануванням ложа ставка і насипанням греблі, виконують бульдозером.

Найпридатніші для таких ставків важкі, слабофільтруючі ґрунти — суглинок і глина.

Щоб уникнути надмірного розливання ставка, окрім основної водопідпірної греблі, з його боків насипають контурні дамби. Для надійності греблі і контурним дамбам надають трапецеїдальної форми. Їх насипають шарами (по 20—30 см) і добре ущільнюють бульдозером. Укоси греблі повинні мати стійкі схили, щоб не допустити її розмивання під час дощів і весняних повеней. Висота греблі має забезпечувати проектну глибину ставка. Для ставків площею до 500 м^2 частина дамби, що виступає над урізом води за повного заповнення ставка водою повинна становити не менше 0,5 м. Щоб уникнути розмивання греблі і контурних дамб, їх зміцнюють дереном і камінням по сухому укосу або засівають багаторічними травами і одночасно по периметру ставка біля дамб, що розмиваються, висаджують очерет. Його саджанці висотою 60—70 см з кореневищами висаджують "під лопату" на відстані 0,5—1 м один від одного. Дамбу засаджують до самого верху. У перший рік утвориться рідка поросль, а наступного року — густа смуга шириною близько 1,5 м, що надійно гаситиме хвилю і перешкоджатиме розмиванню дамби.

Є два варіанти обладнання водозливу ставків із струмковим водопостачанням: трубопровідний і щитовий.

За слабкого струмкового водоподавання частіше встановлюють трубопровідний водозлив. Для цього біля основи греблі у найглибшому місці монтують зливну трубу з краном, що забезпечуватиме звільнення ставка від води, коли виловлюють усю рибу, а також під час очищення ложа від мулу, його дезінфекції або ремонту греблі і контурних дамб. На рівні проектного урізу води монтують 1—2 азбестоцементні переливні труби, обладнані сітками, що перешкоджають виходу мальків і риби. Вище переливних робочих труб бажано встановити ще 1—2 резервні труби на випадок переповнення ставка водою під час злив або весняної повені. Щоб запобігти розмиванню дамби, в місцях закладання труб їх зміцнюють бетоном *(рис. 2)*.

Аби уникнути розмерзання нижньої зливної труби в зимовий період, її варто відгородити опалубкою і тирсою до настання осінніх заморозків. Дрібну сітку на переливній трубі необхідно зняти і замінити великою. Коли ставок замерзне, сітку знімають.

За ефективного струмкового водопостачання встановлюють переливні труби великого діаметра або обладнують щитовий водозлив за принципом промислових ставків. Металеві напрямні для щитів, що утримують воду, встановлюють розкосо під невеликим кутом (3—4°), а прямокутні щити повинні мати злегка трапецеїдальну форму, завдяки чому їх легко переміщувати вгору.

Дерев'яні щити з дубових дощок завтовшки не менше 50 мм скріплюють двома металевими пластинами, що у верхній частині мають петлі. Щити піднімають тросом, закріпленим на барабані і виготовленим за принципом підйомника у сільському колодязі. Над верхнім щитом установлюють металевий каркас з сіткою (рис. 3).

У верхній частині ставка на водозаборі встановлюють ґратчасте металеве загородження з вічками 20x20 мм, що запобігатиме забрудненню ставка обпалим листям, сміттям і виходу вирощуваної риби.

У греблі по центру ложа від водозабору до водозливу необхідно прокопати осушувальний канал завглибшки 0,5—0,6 м. Він слугує для скидання і відведення з ложа води, яка залишилася після спускання.

Щоб полегшити виловлювання риби, в осушувальному

каналі роблять 2—3 невеликі ями розміром 2х2 м і глибиною до 1 м. У них риба не пошкоджується і може перебувати тривалий час *(рис. 2)*.

В обхід контурної дамби і греблі з урахуванням рельєфу місцевості влаштовують водоскидний злив для пропускання зайвої води, яка утворюється у період повеней і злив, а також для відведення води під час повного опорожнення ставка. Водоскидні споруди роблять у вигляді земляних каналів, бетонних, дерев'яних, трубчастих, комбінованих і донних водозливів.

Якщо ваша ділянка має схил, по якому протікає струмок, а ґрунти виключають фільтрацію води в ґрунт, то можна обладнати кілька каскадних ставків з водоспадами і фонтанами. Такий каскад ставків, обладнаних невеликими водоспадами, дає змогу вирощувати не тільки коропів, товстолобиків, білого амура, але й таку делікатесну рибу, як райдужна форель.

Ставок із струмковим водопостачанням на сильнофільтруючих ґрунтах

Набагато складніше обладнати ставок, якщо ділянка, що прилягає до струмка, має сильнофільтруючий ґрунт (піщаний, торф'яний тощо).

Спроби рибалок-аматорів зробити ставок на таких ґрунтах у бетонній оправі площею понад 50 м² успіху не мали через складну технологію й великі матеріальні витрати.

Поява достатньо міцних плівкових матеріалів, стійких до ультрафіолетових променів, низьких температур, розтягання, що зберігають ці властивості протягом 8—12 років, змінила ситуацію на краще.

Котлован під ставок із плівковим покриттям необхідно ретельно підготувати. На його дні не повинно бути жодного предмета, що може прорізати плівкове покриття. Дно й укоси греблі контурних дамб роблять положистими, під кутом близько 25—30°, але не більше 45°. Усе ложе майбутнього ставка ретельно вирівнюють і добре утрамбовують. Потім насипають піщану подушку завтовшки 15—20 см, розрівнюють її, поливають водою й ущільнюють. На піщану основу вкладають спеціальний нетканий матеріал типу сантехнічної склотканини або інші матеріали, що не гниють. Це запобігатиме можливому пошкодженню плівки.

У продажу є безліч плівок, але далеко не всі вони придатні для влаштування ставка. Добре зарекомендували себе спеціальні полівінілхлоридні плівки чорного, темно-зеленого і коричневого кольорів, а також із синтетичного каучуку. Вони досить міцні і витримують температуру до мінус 60°С.

Оптимальна товщина плівки 0,5—1 мм, застосовувати плівку товщиною понад 1,5 мм небажано через недостатню її пластичність.

Плівку укладають по ложу ставка, випускаючи на його краї по 0,5 м, і зварюють термічним або дифузним способом за допомогою розчинника.

Склеювання полотнин плівки найвідповідальніша операція, бо будь-яка, навіть незначна, погрішність зможе привести до небажаних наслідків.

Для зварювання плівки дифузним способом один лист накладають на інший так, щоб перекривали один одного приблизно на 5 см. Їхні краї змащують спеціальним розчинником, стискують, а потім проходять силіконовим валиком. У місцях склеювання не повинно бути повітряних пазух, бо під тиском вони можуть лопнути і плівка почне протікати.

Укладати плівку краще починати від водозливної, переливної і резервної переливної труб. У плівці і нетканому матеріалі вирізують отвори, по черзі встромляють у них труби, ущільнюють за допомогою кілець і обмазують краї

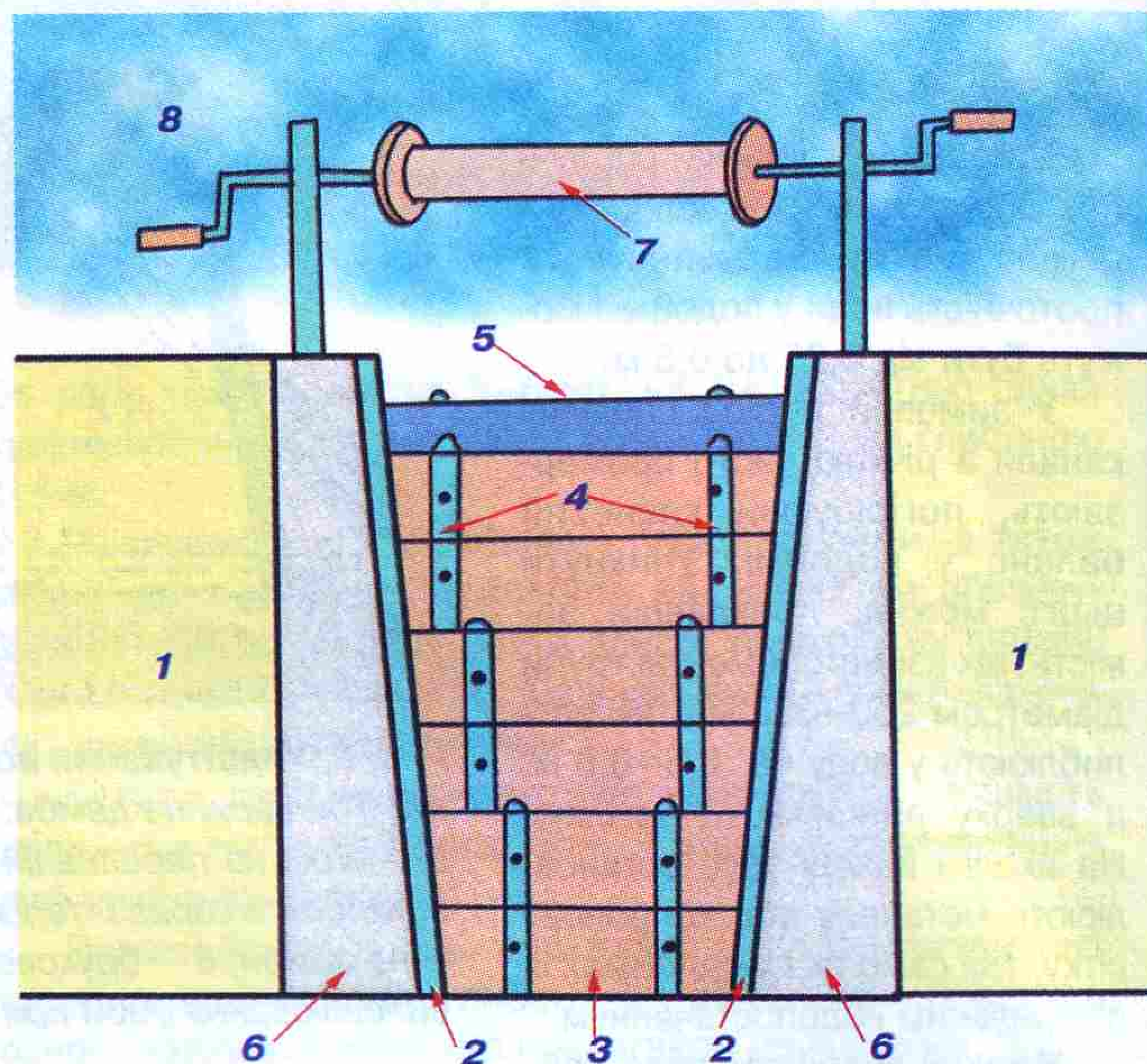

Рис. 3. ***Щитовий водозлив у водоймах з ефективним струмковим водопостачанням:*** *1 — дамба; 2 — напрямні полози для водопідпірних щитів; 3 — водопідпірні щити; 4 — скріплювальні металеві пластини з петлями; 5 — каркас із сіткою, що запобігає виходу риби; 6 — бетонна основа водозливу; 7 — знімний барабан для підняття водопідпірних щитів; 8 — ставок.*

силіконовим герметиком. Особливу увагу слід звернути на те, щоб плівка в місцях з'єднання з трубами не натягувалася.

Краї плівки, виведені на берег, необхідно присипати землею шаром 20—25 см. Так само присипають землею і плівку у воді уздовж берега, що запобігає її пошкодженню льодом і дає змогу закріпити надводні і підводні рослини, які нададуть ставку природного вигляду і сприятимуть розвитку планктону.

Ставок із плівковим покриттям заповнюють водою поступово, з перервами на 1—2 дні. І лише після того, як переконаєтеся, що плівка набула форми дна і рівень води постійний, можна запускати рибу.

Перевірити, чи протікає плівка, чи ні просто. Засікають по секундоміру час наповнення ємності на водоприпливі, а потім витікання води з переливної труби. Різниця у наповненні ємності за той самий час — це втрати на випаровування і просочування води в ґрунт. Щоб зменшити погрішності на випаровування води, виміри проводять у ранкові години.

Недоліком плівкового покриття є його недовговічність. Тому більшість рибалок-аматорів, створюючи ставки на фільтруючих ґрунтах, застосовують глиняну оправу ложа. Для цього поверх ґрунту укладають шар глини, потім шар гальки або щебеню дрібної фракції. Гальку або щебінь прикривають шаром піску, а зверху — глини. Товщина першого й останнього глиняного шару — 20—25 см, галькового і піщаного — по 15—20 см. Вода просочується через такий фільтр, захоплює частки глини, що забивають пори між піщинками, а ті, в свою чергу, — проміжки між каменями. Згодом у результаті фільтрації утвориться нездоланна перешкода для води.

Щоправда, верхній глиняний шар сприятиме появі каламутної води. Але цього можна легко уникнути, якщо присипати глину 8—10-сантиметровим шаром дрібної гальки.

В.В.Тарасюк

Романівська вівця не має собі рівних

Минуло багато часу з тих пір, коли вівця стала свійською твариною. Вона успадкувала від своїх диких родичів жвавість, добру пам'ять, а інколи й норовливість. Але водночас це чи не найбеззахисніший вид домашніх тварин, які нерідко не в змозі себе від будь-кого захистити. Вони дуже довірливі, надзвичайно прив'язуються до свого господаря і дуже вразливі. Та попри все тепер вівця — це незмінна супутниця людини.

Багато господарів у своїх садибах утримують або надумали утримувати овець. Однак дуже часто в аматорів виникають певні труднощі, і тоді надати допомогу може ветеринарний лікар, досвідчений вівчар-аматор або читачі улюбленого видання — журналу "Дім, сад, город".

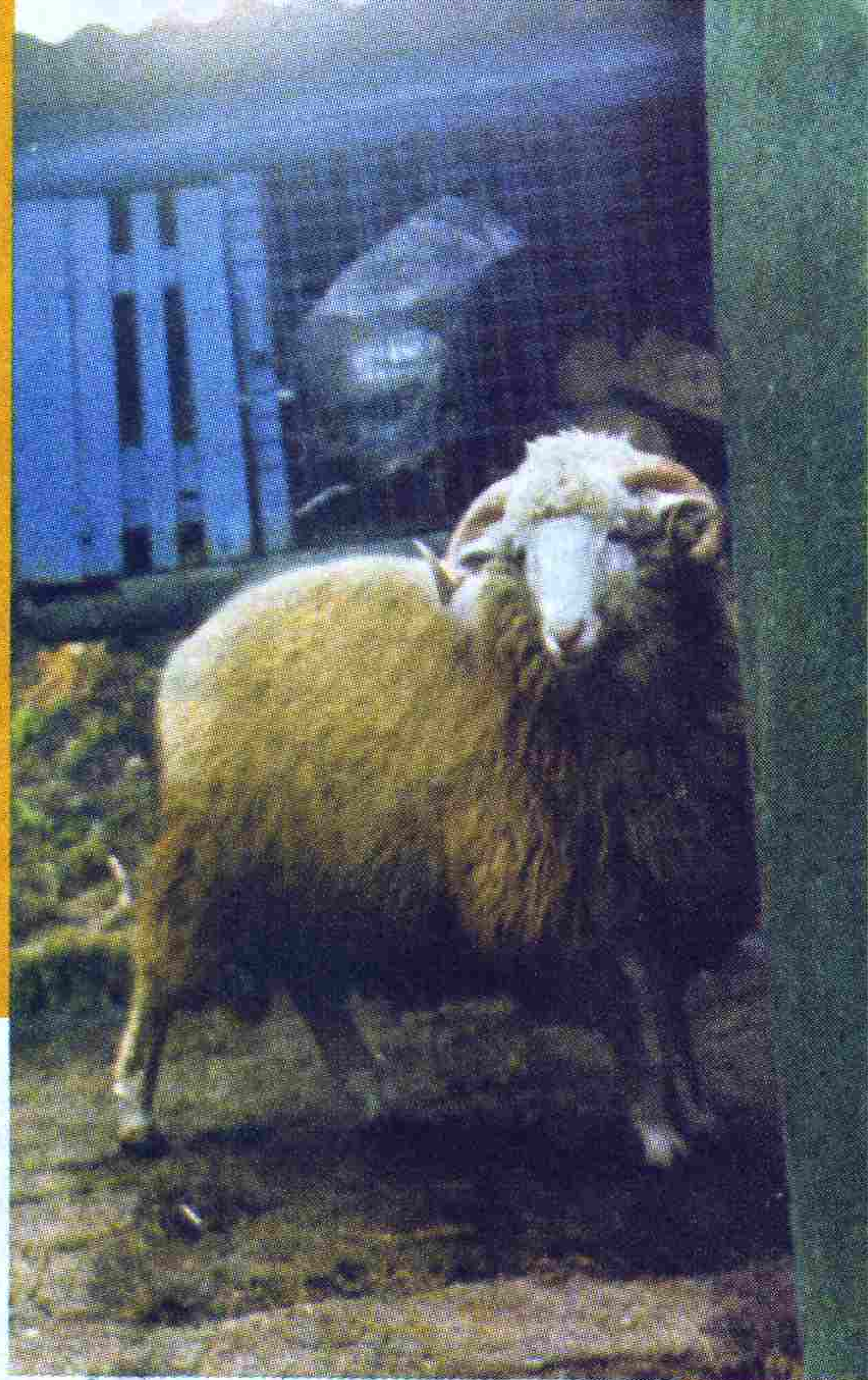

Неабиякого досвіду щодо утримання овець за багато років набув і я. Хочу поділитися ним з читачами, бо вважаю, що іноді якась, здавалося б на перший погляд, дрібниця може стати у пригоді, допомогти розв'язати питання, відповідь на яке важко знайти самотужки.

Особисто я маю багаторічну практику вирощування овець знаменитої високопродуктивної романівської породи.

Вибираємо високопродуктивних овець

Вівці цієї породи, як на мене, неперевершені. Поміркуйте самі: маса — велика, м'ясо — смачне, овчина — цінна, а плодючість — надзвичайно велика.

Романівська порода належить до грубововних короткохудохвостих овець шубного напрямку. Виведена вона у XVIII столітті селянами привольських районів Ярославської губернії. Назву свою дістала від місця початкового поширення — Романово-Борисоглібського повіту (нині Ярославська обл. Російської Федерації).

Тварини цієї породи мають гармонійну статуру, добре розвинутий кістяк і дещо більші за інших. Голова в них невелика, видовжена, горбоноса. Вуха стоячі. Тулуб округлий, бочкоподібний. Хвіст короткий — до 10 см. Ноги міцні, прямі, широко розставлені.

Зустрічаються як рогаті, так і комолі особини. Жива маса баранів — 60—75 кг, але є й до 100 кг, вівцематок — 50—60 кг, найкращих — до 80 кг.

Романівські вівці дають найвищої якості шкури — теплі, м'які, міцні, зносостійкі. Настриг вовни від баранів — 2—3,5 кг, від вівцематок — 1,5—2 кг. Вовна у них чудова.

Вівці цієї породи надзвичайно багатоплідні — 180—250 ягнят на 100 маток. За доброго догляду одна вівця приносить 2—4 ягняти. Цінною особливістю породи є й те, що вівці приносять приплід у будь-яку пору року. Вони мають високі м'ясні якості.

У присадибному господарстві овець можна утримувати у будь-якому пристосованому приміщенні. Але воно має бути сухе, тепле і світле.

Дещо про годування

Романівські вівці непримхливі отарні тварини порівняно з іншими породами. Вони поїдають культурні і дикі трави, а також корене- та бульбоплоди, зерно хлібних злаків і бобових рослин, чагарники, хвойні гілочки, деревну кору, мох, бадилля кукурудзи і гичку буряків, картопляне лушпиння, сіно, солому, листя, сухі соняшникові решітки, падалицю плодових, баштанні, а замість зерна підсосним маткам я даю мелені каштани та жолуді. Помітив, що одноманітна їжа їм швидко набридає і вони втрачають апетит.

Виганяючи на пасовище, слід знати, що вівці погано почуваються на вологих ґрунтах, де нерідко заражуються глистами, а на ратицях у них з'являються мокреці.

Витривалість — важливий показник

Романівські вівці дуже витривалі до різноманітних погодних негараздів, зокрема добре витримують люті морози і велику спеку влітку.

Так, минулого літа у нас у Куп'янську було дуже спекотно, але вівці, на відміну від кролів і свиней, яких я також тримаю, добре перенесли високу температуру. А взимку мій племінний баран увесь час перебував у критому вольєрі і почувався чудово, лише обріс величезною гривою і скидався на коня.

Щодо витривалості романівських овець можу навести ще й такий приклад. Минулого року я тримав півтора десятка кролів. Це дуже гарні тварини, але, як на мене, занадто хворобливі. У літературі зустрічав згадки аж про 24 хвороби, до яких вони певної мірою втратили стійкість, а щеплення, зазвичай, роблять лише від 2—3-х. Отож, щовечора давав я своїм кролям по 200-грамовій баночці вівса. Це стільки ж як і вівцематці, яка нещодавно окотилася. Та й зеленої трави 15 кролів з'їдають стільки ж, скільки вівця і три чотиримісячних ягняти. Однак вівці, на відміну від кролів, їли різну траву, а кролі лише відбірну. Але ж така трава влітку швидко вигорає. І що тоді робити? Ось чому кожний господар має сам знати, яких тварин йому краще утримувати, виважено і обмірковано ставлячись до розв'язання цього питання.

У перші 3—3,5 тижня після народження єдиним кормом для ягнят має бути молоко матері. Хоча з 2—3-тижневого віку їх можна підгодовувати ніжним сіном або іншими легкими кормами. Поступово, починаючи з 20 днів, ягнята потроху їдять усі корми.

Через місяць після окоту знову

кормами. Поступово, починаючи з 20 днів, ягнята потроху їдять усі корми.

Через місяць після окоту знову парую ягницю.

Щоб не втратити генофонду

Користь від овець у господарстві дуже велика — це і висококалорійне молоко, і смачне м'ясо, і тепла вовна тощо. Проте, окрім загальновідомого, є ще одна перевага від утримання овець. На власному досвіді переконався, що овечий гній є найкращим підживленням для картоплі.

А ще у вольєрах, де тримають овець, немає неприємного запаху, на відміну від козлятників.

Отже, романівських овець у домашньому господарстві тримати дуже вигідно.

Звичайно ж, породисте ягня коштує недешево, та не варто шкодувати грошей: через рік—два вони повністю окуповуються. Сподіваюся, що на цю обставину звернуть увагу не тільки власники присадибних ділянок, але й фермери та керівники великих сільськогосподарських господарств, які прагнуть поліпшити фінансовий стан своїх господарств.

У нашому районі я знаю ще трьох аматорів, які утримують романівських овець. Ми намагаємося не втратити цю породу. Адже шкури романівських овець вважаються кращими у світі, з них виготовляють різноманітні шубні вироби. А ще цю породу використовують для поліпшення грубововнних овець у багатьох господарствах.

Шановна редакціє! Я, ваш щирий прихильник і постійний передплатник журналу "Дім, сад, город", хочу звернутися до аматорів з проханням підтримати наше прагнення щодо поширення романівської породи овець. Давайте будемо спілкуватися, листуватися, обмінюватися досвідом, щоб не втратити генофонду романівських овець — цієї справді царської породи.

С.Н.Григоров,
вул. Ювілейна, 21, м. Куп'янськ,
Харківська обл., 63705

Щоб кожне руно було золотим

Взагалі, продуктивність овець надзвичайно багатопланова: вони дають людині вовну, м'ясо, молоко, жир, овчину, смушок. Але чи не найголовніше те, що з ними пов'язане виробництво сировини для виготовлення тканин. Отже, овеча вовна завжди була і залишається надзвичайно цінною сировиною. Та щоб кожне руно, як кажуть, було золотим, необхідно правильно його взяти в овець. Стрижка — це майже мистецтво, і розпочинаючи вперше цю роботу, аматору-початківцю варто попередньо ознайомитися з основними правилами, як її підготувати, а потім і виконати.

Стрижуть овець за сталої теплої погоди: тонкорунні й напівтонкорунні породи один раз на рік (наприкінці квітня — у травні), а грубововні — двічі на рік (наприкінці квітня і на початку вересня). Це пов'язано з тим, що до однорічного віку вовна тонкорунних і напівтонкорунних овець досягає такої довжини, коли стає придатною для обробки. Окрім того, вівці цих порід не линяють, їхня вовна не підрунюється.

Однак їх не можна стригти у будь-який час. Оскільки вовна після зимівлі суха й тверда, а коли в руні поступово накопичиться достатньо жиропоту, вона стане еластичнішою і добре зістригатиметься.

Грубововні і напівгрубововні породи линяють навесні. З настанням теплої погоди їхня вовна підрунюється, тобто зв'язок руна із шкірою слабшає.

Отже, із стрижкою не слід поспішати, бо вовна зістригатиметься важко і нерівно, а коли вона справді "достигне", то руно гарно зніматиметься. Ягнят цих порід стрижуть у 4—6-місячному віці.

Слід зважати і на той факт, що за недотримання термінів стрижки, вовна не встигає зібратися в руно і розпадається на шматки.

Однак, якщо поспішати із стрижкою не можна, то й гаяти час небажано, бо запізнення призводить до втрати вовни. Окрім того, необстрижені вівці за настання спекотної погоди погано поїдають корми і навіть втрачають масу, у маток зменшується молочність, а в ягнят уповільнюється ріст.

Навесні перед стрижкою овець необхідно добре годувати. Це сприяє інтенсивнішому наростанню вовни і підвищенню її якості. У таких овець виділяється більше жиропоту, а відтак їхня вовна стає м'якою й еластичною, а руно щільнішим і зв'язанішим. Водночас як у овець, що мають низьку вгодованість, вовна суха і тверда, у руні мало жиропоту і під час стрижки воно розсипається на невеликі шматки.

Вовна має бути обов'язково дуже чистою, інакше під час стрижки тупитимуться ножі машинок, в які забиватиметься пісок, бруд, рослинні рештки.

Для стрижки виділяють просторе, чисте й світле приміщення, куди ставлять великий стіл і заносять тару для пакування вовни. На підлогу настеляють дошки.

Стригти овець потрібно до годування та поїння, на порожній шлунок. Вовна у них має бути суха. Перед стрижкою руна оглядають тварин і видаляють реп'яхи.

Для стрижки в домашніх умовах використовують спеціальні пружинні (не побутові) ножиці або стригальні машинки.

Щоб вівця поводилася спокійно і не заважала під час роботи, її прив'язують чабанським способом: три ноги складають хрест-навхрест і зв'язують. А четверту ногу залишають вільною — для обробки.

Спочатку стрижуть валахів і молодняк, потім — маток і баранів.

Починають стрижку з задніх ніг, потім переходять на черево, передні ноги, голову, шию і тулуб.

Щоправда, деякі вівчарі стрижуть в іншому порядку: спочатку обробляють

Домашня ферма

Що слід знати про фотосенсибілізуючі рослини

Рослини для тварин є незамінним кормом, оскільки з ними надходять жири, амінокислоти, вітаміни, що беруть участь у розвитку тканин та органів організму, сприяють їхній функції та забезпечують продуктивність.

Однак слід знати, що є рослини, після поїдання яких за певних погодних умов тварина може захворіти. Такі рослини називаються фотосенсибілізуючими. Механізм фотосенсибілізуючої дії полягає у активації окремих дієвих речовин, що містяться в рослинах, які під дією сонячних променів впливають на стан здоров'я тварин.

Є кілька фотосенсибілізуючих хвороб — сенсибілізуюче отруєння, просяне отруєння, конюшинна хвороба. Сенсибілізація — це підвищена чутливість живого організму до чужерідних речовин, у тому числі токсинів, отрут та ін.

До таких рослин належать дикорослі: звіробій — це трав'яниста рослина, з родини звіробійних заввишки 40—60 см. Засмічує посіви злакових, отрутою є ефірна олія. Якірці належать до родини парнолисткових, проростають у південних районах та в Криму, діюча речовина порушує функцію печінки.

Гречка з родини гречкових, діючою речовиною її є пігмент фагопірин;

Просо належить до родини злакових, діє подібно до гречки.

Конюшина і люцерна містять сапоніни, глікозиди і за перегодовування можуть викликати ще і здуття у жуйних. Ці рослини під час цвітіння створюють підвищену чутливість живого організму до дії сонячних променів, найчастіше в овець після стрижки та в свиней.

Зауважимо, що задавання з кормом гречаної полови до раціону свиней та великої рогатої худоби може також призвести до хвороби. Від поїдання фотосенсибілізуючих рослин хворіють тварини в гострій, підгострій та хронічній формах.

Згодовування цих рослин тваринам у приміщеннях або на пасовищах у похмуру погоду великої шкоди для організму не завдає. Однак у сонячну захворювання в основному проявляється на безшерстих ділянках шкірного покриву у вигляді почервоніння та набряків шкіри голови, повік, вимені, сосків. Тварини чухаються, шукають затемнених місць. На шкірі утворюються тріщини, дерматити, кератити, в овець можуть відпадати вушні раковини. Тяжкий стан отруєння проявляється збудженням, судомами, проносом, виразки довго не гояться.

Під час падежу на розтині спостерігаються на непігментованих та безшерстих покривах шкіри екземи, тріщини, а також запалення слизової рота, гортані, дихальних шляхів, шлунково-кишкового тракту, сечового міхура.

Лікування відбувають зміною пасовищ та виведенням з раціону перелічених рослин та постановкою тварин у тінь або приміщення.

Випасають тварин у похмуру погоду або вночі, гречану, просяну солому та полову згодовують у невеликій кількості після обробки окропом.

Лікар ветеринарної медицини призначає спеціальне лікування, яке складається із заспокійливих та підтримуючих роботу серця препаратів. Уражені ділянки шкіри обробляють антисептиками, протизапальними та в'яжучими мазями (цинкова, карболова).

Щоб запобігти подібним отруєнням необхідно проінструктувати пастухів. Слід знати, що випасання тварин на конюшині, гречці та просі небезпечне в період цвітіння рослин.

В кожному випадку за підозри отруєння звертаються за консультацією до лікаря ветеринарної медицини.

Л.К.Волинець,
доктор ветеринарної медицини

голову, потім шию, груди, пах, вільну ногу і черево. Далі стрижуть вовну на боці, спині й хвості, після чого тварину перевертають, знову зв'язують ноги, обстригають інший бік, вільну частину черева, лопатку і пах. Черево потрібно обробляти дуже обережно, щоб не пошкодити соски у маток і ярок, а у баранчиків — мошонку.

Стрижуть вовну на повну довжину, рівно, зберігаючи руно цілим і не допускаючи порізів шкіри вівці.

Вовну, настрижену з ніг, черева й охвістя, складають окремо. Відокремлюють також забруднену. Перед складанням на зберігання її необхідно промити у мильно-содовому розчині. Для його приготування у 3 л гарячої води розчиняють 50 г мила і 25 г соди. Потім 2 л приготовленої емульсії вливають до 8 л гарячої води і ретельно миють вовну. Потім прополіскують кілька разів у чистій воді, віджимають і сушать.

Зняте з вівці руно зважують, потім розстеляють на столі і добре розправляють. Забруднені і пожовклі шматки вибирають, аби під час зберігання не пожовкло і не зіпсувалося все руно. Потім його струшують від пилу і бруду та складають. Один бік на третину від краю перегинають уздовж і накладають у напрямку до середини руна. Те ж саме роблять з протилежного боку. Частину руна, що залишилася, перегинають до середини і накладають на перші дві. Таким чином згорток скочують валиком до середини. Перев'язані шпагатом валики складають у лантухи. Так вони добре зберігаються.

Обстрижених овець у перші дні оберігають від сонячних опіків, а в прохолодні дні — від переохолодження. Особливо чутливі вони до зміни температури повітря і можуть застудитися. Близько двох тижнів після стрижки їх не виганяють на пасовища, які розташовані далеко від кошари.

Річний настриг вовни в тонкорунних овець становить 5—10 кг, у напівтонкорунних — 3—6 кг, у грубововних —1—4 кг.

*Підготувала **О.Кисленко***

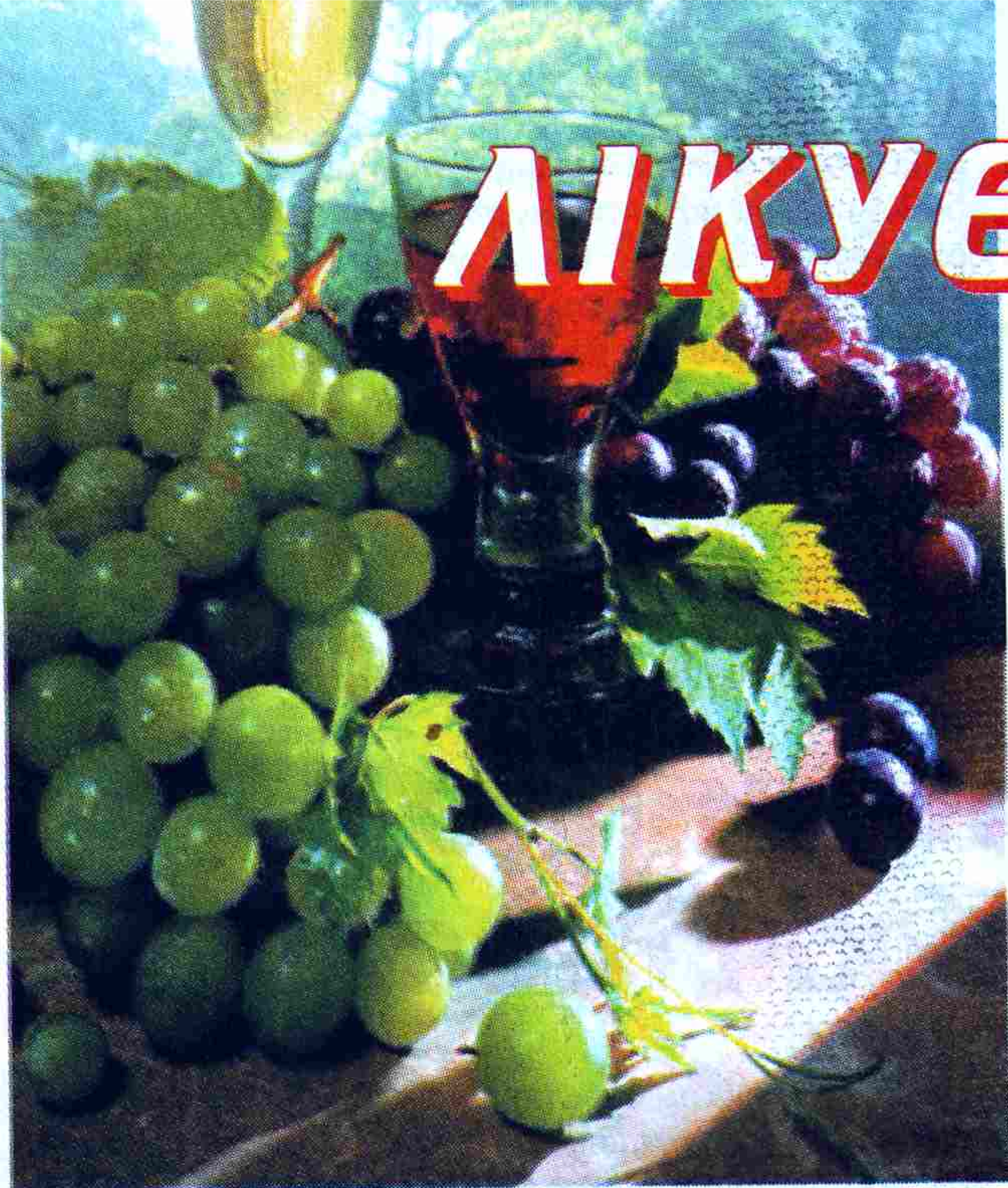

ЛІКУЄ ВИНОГРАД

Виноград — єдина рослина, плоди якої забарвлені у всі барви веселки: зустрічаються кетяги червоні, оранжеві, жовті, блакитні, сині, фіолетові. Чим більші ягоди, тим яскравіше горять і переливаються на сонці всі кольори і відтінки винограду. Виноградна лоза народилася давним-давно від сонця і землі. Її перші кетяги наливалися цілющим соком і достигали дуже швидко — протягом одного дня, з ранку до сутінків. І ті, що зуміли достигнути удосвіта, покрилися ніжним рожевим рум'янком вранішньої зорі. Кетяги, які достигли вдень, увібрали в себе золото полуденного сонця. Ягоди ж, доспілі пізно ввечері, з настанням темряви, набули кольору південної ночі — темно-синій або синьо-чорний. Відомо близько 4000 сортів винограду, половину з яких вирощують у країнах СНД. Основоположником науки про сорти винограду — ампелографії прийнято вважати німецького лікаря та природодослідника Пилипа Якова Сакса. Він уперше ввів до наукового обігу термін "ампелографія" у 1661 році. У Лейпцигу видав першу в світі "Ампелографію".

Ягоди майже всіх сортів винограду дієтичні. Їхня цілюща властивість залежить від хімічного складу, який змінюється, залежно від сорту, кліматичних та грунтових умов, агротехніки культивування та термінів збирання. Ягоди винограду багаті на цукор в легкозасвоюваній формі — глюкозі(виноградному цукрі). В стиглому винограді міститься фруктоза і небагато цукрози.

Окрім цукру, у винограді є кислоти. Без них, або за малої їхньої кількості, виноград був би солодкий, але несмачний, не залишав би під час їжі приємного відчуття. В соку виноградної ягоди, залежно від сорту винограду і стиглості, міститься від 5 до 12% кислот. Особливо помітно впливає на смак винограду винна кислота, яка є також у червоних порічках, агрусі, брусниці.

Виноградна ягода містить мінеральні речовини. Їхня кількість у соку винограду в середньому 3—5 г на 1 л. У винограді є вітаміни Р,РР, В, B_2,С,інозит, дубильні речовини, білки, пектини, ефірна олія, барвники та мінеральні речовини.

Виноград вживають в їжу, з нього готують компоти, мармелад,варення,джеми, кулінарні та кондитерські вироби, вино. Застосовують і для лікування. Ампелотерапія — метод дієтотерапії, що полягає у лікуванні хворих ягодами винограду і виноградним соком. Лікування виноградом було відоме давно ще стародавнім грекам, римським, арабським і тибетським лікарям. Видатний таджицький учений і лікар Стародавнього Сходу Авіценна (980—1037) рекомендував страви з нестиглого винограду хворим у непритомному стані, за окремих інфекційних недуг, наприклад від чуми. Лікарі Тибету використовували виноград для лікування легень, за гарячкових станів. Окрім ягід, вживають також і сік винограду. З виноградного соку, шляхом випаровування, добувають бекмес, який містить до 60% глюкози. Благотворно впливає виноград на дію усіх органів людського організму. Посилюється обмін речовин, водно-сольові та окислювальні процеси. Внаслідок цього поліпшується живлення, зменшується у крові кількість проміжних продуктів і утворення сечокислих, фосфатнокислих, щавелевих солей та інших шлакових сполук. Завдяки високому вмісту глюкози, кислого калію підвищується сечовиділення з організму, посилюється виведення сечової кислоти, підвищується ступінь лужності сечі, що запобігає накопиченню камінців у нирках.

Виноград посилює процеси обміну речовин, поліпшує метаболічні процеси в серці і стимулює його скорочувальну діяльність. У хворих з порушенням дії серцево-судинної системи нормалізується серцевий ритм і артеріальний тиск, зменшується задишка, застійні явища, поліпшується загальний стан, нормалізується апетит і сон. Харчові волокна, що містяться у винограді, особливо пектинові, вітаміни й мікроелементи мають антиоксидантні властивості. Цей плід рекомендують хворим з ішемічною хворобою серця. Виноград подразнює слизову оболонку шлунка і посилює секрецію, але водночас гальмує утворення соляної кислоти.

За гіпоацидних та ахілійних станів, обумовлених атрофічними змінами слизової оболонки шлунка, виноград не діє на його секрецію, але значно посилює моторну функцію. Завдяки наявності великої кількості цукру, ефірної олії, вітамінів виноград подразнює слизову оболонку 12-палої кишки. Внаслідок цього збільшується виділення панкреатичного соку і посилюється перистальтика кишок. Особливо якщо вживати велику порцію винограду натщесерце, а не після їди. Отже, дія винограду на травний тракт залежить не тільки від дози, а й від терміну його споживання. Під впливом винограду посилюється дезінтоксикаційна дія печінки і тонус жовчних протоків, підвищується виділення жовчі.

Порівняно великий вміст органічно зв'язаного заліза та фосфорнокислого кальцію, які стимулююче діють на еритропоез, обумовлюють використання винограду за первинної та вторинної анемії легкої й середньої тяжкості.

Ефірна олія, виділяючись з організму, подразнює слизову оболонку дихальних шляхів і розріджує мокроту, проявляє відхаркувальну дію. Висока поживна цінність обумовлює вживання винограду від захворювань, пов'язаних з виснаженням організму, особливо центральної нервової системи, занепадом сил, розладом травлення. Призначають його після перенесених важких заразних хвороб, у початковій стадії туберкульозу, за депресивних станів, пов'язаних з втратою апетиту. Виноград благотворно впливає на центральну нервову систему. Такий вплив обумовлений глюкозою через властиву їй енергетичну цінність і стимулюючу дію на судини мозку, від чого поліпшується його живлення.

Під час винограболікування дотримуються певних правил і методик. Використовують тільки достиглий виноград із вмістом цукру в межах 25—30%, з кислотністю не вище 0,5—0,8%. Використовуючи сік, виходять з того, що 1 склянка соку (200 мл) відповідає 400 г винограду.

Перед винограболікуванням хворого обстежують, роблять аналіз сечі і крові, дають лад зубам і ротовій порожнині. Виноград добре промивають кип'яченою водою, щоб позбутися пилу та хімікатів, які застосовувались під час обприскування винограду. Їдять тільки м'якуш. Не вживають виноград і виноградний сік холодними, бо він може зумовити нудоту, блювання, подразнення слизової оболонки шлунка і кишок. Після вживання винограду або соку рот обполіскують розчином питної соди, заздалегідь почистивши зуби, а потім прополіскують рот чистою водою. Харчування

під час виноградолікування має бути звичним, але із зменшенням вмісту вуглеводів. Не слід вживати спиртні напої, квас, пиво. З раціону виводять зелені, сирі фрукти, боби, кисле молоко, борошняні вироби, маринади, шоколад, консерви, жирну рибу, сире молоко, мінеральну воду. Дієта має складатися з білого хліба, масла, яєць, сиру, вареної риби, м'яса, щоб не викликати посилення бродильних процесів у кишківнику.

Показання і протипоказання під час виноградолікування:

Показання:

- атеросклероз (початкова стадія);
- гіпертонічна хвороба I ст.;
- функціональні порушення серцево-судинної системи;
- хронічний бронхіт;
- бронхіальна астма легкого і середнього ступенів тяжкості;
- хронічний туберкульоз легенів;
- анемія легкого і середнього ступенів;
- подагра, сечокислий діатез;
- хронічні уретрити, цистити, нефрит;
- наслідки променевої хвороби;
- неврози,
- хронічні гастрити, за різних ступенів кислотності;
- хронічні закрепи, геморой;
- хронічні холецистити.

Протипоказання

- усі гострі форми туберкульозу;
- бронхоектатична хвороба;
- цукровий діабет;
- ожиріння;
- гіпертонічна хвороба II—III ступенів.
- виразкова хвороба шлунка і 12-палої кишки;
- коліти, що супроводжуються проносами і посиленням бродильного процесу в кишківнику.

Вживання винограду безпосередньо перед їдою знижує апетит, тому воно не показане особам, які страждають на поганий апетит, знижене харчування.

Тривалість виноградолікування, так само як і дозу, призначають хворому індивідуально, але в середньому вона становить від 20 до 30 днів, іноді до 1,5 місяця. Кращих результатів досягають, коли виноград призначають за такою схемою: *перші три дні виноград дають у середньому по 0,5 кг за 2—3 прийоми; на 4-й день кількість винограду збільшується до 1 кг; на 7-й день — до 1,5 — 2 кг. Першу порцію винограду з'їдають натщесерце за 1,5 години до їди (до сніданку); другу — за 2 години до обіду; третю — за 2 години до вечері.*

Свіжі ягоди винограду застосовують з косметичною метою для попередження в'ялості шкіри обличчя, очищення її від плям, поліпшення кольору, аби зробити її еластичнішою і м'якою. Для цього беруть тонкий шар вати або складену в декілька шарів марлю, змочують її соком винограду, накладають на обличчя і шию, через 15—20 хвилин знімають, шкіру обмивають теплою водою, обсушують і змащують живильним кремом.

Відвар сушених ягід винограду з цибулею використовують від кашлю та наявності хрипів у легенях.

Порошок листя винограду вживають усередину по 2—4 г на день під час маткових кровотеч, а відваром листя рекомендують полоскати горло за ангіни та ларингіту.

Успішно застосовується лікування виноградом у санаторії "Дніпро" (Гаспра, Крим). Виноградолікування поєднують з морськими купаннями, повітряними ваннами. Успішно поєднується лікування виноградом з фізпроцедурами, ваннами, інфрачервоною сауною, іспанським плащем для зняття больових відчуттів, нормалізації сну, посилення виведення шлаків з організму.

У поєднанні з масажем лікування виноградом сприяє відходженню мокроти, зникненню кашлю, нормалізації загального стану організму.

Гарного Вам відпочинку й щасливо позбутися недуг у санаторії "Дніпро".

Підготувала М.Церетелі,
заслужений лікар України, Крим

ЙТЕ С КНИЖНЫМ КЛУБОМ!

· Женские секреты ·

734
Н. Марьина
Современная энциклопедия парикмахерского искусства

849
Д. Толкунова
Замечательные советы хозяюшки девочкам и девушкам

· Истории любви ·

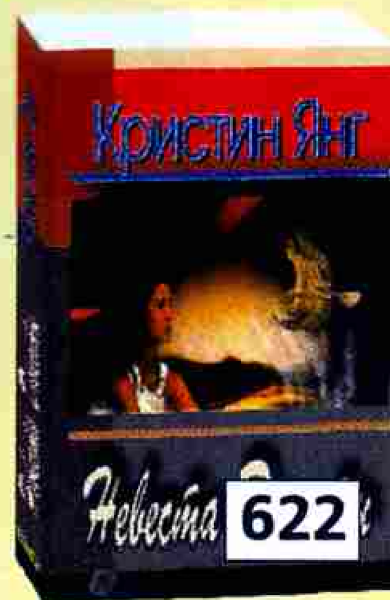
622
К. Янг
Невеста Дакоты

870
Б. Плэйн
Пожар страсти

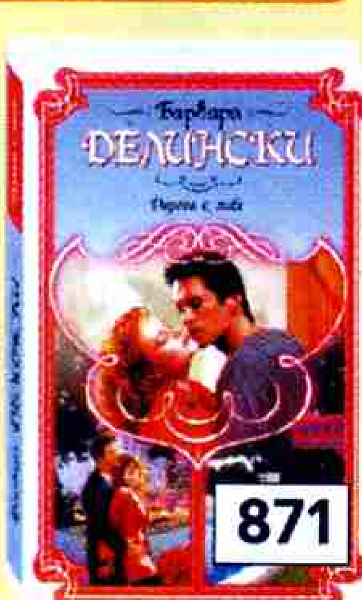
871
Б. Делински
Дорога к тебе

868
Б. Плэйн
Обещание счастья

867
К. Коултер
Лабиринты. Роковая страсть

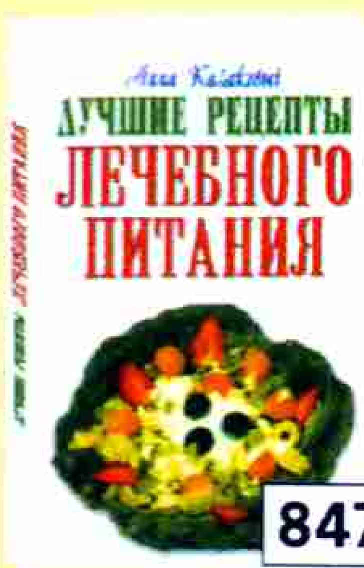
826
Д. Стил
Большей любви не бывает

827
Д. Стил
Дар

· Ваша дача ·

748
Дача. Сад. Огород

КЛУБ рекомендует

ЛУЧШИЙ ВЫБОР, РЕАЛЬНАЯ ЭКОНОМИЯ!

3 КНИГИ + 2 ЧАШКИ с логотипом Клуба всего за 8 грн.

ЭКОНОМИЯ 22 грн.

Обычная цена за 3 книги ~~30~~ грн.

Новому члену Клуба!

· Медицина и здоровье ·

738
Домашний медицинский справочник

847
А. Казакевич
Лучшие рецепты лечебного питания

· Детективы · Триллеры ·

879
Ф. Марголин
Жестокая справедливость

878
Д. Ханзен
Единственный выход - смерть

869
Знатоки возвращаются. Третейский судья

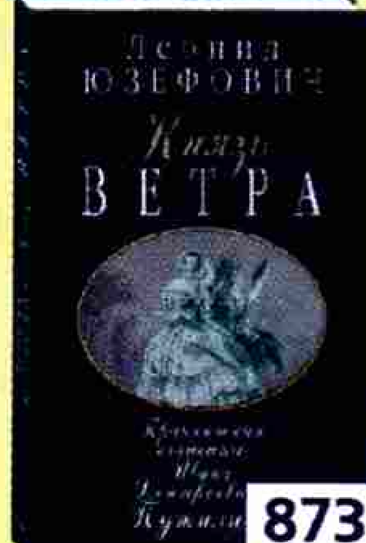
873
Л. Юзефович
Князь ветра

830
Т. Полякова
Тонкая штучка

· Магия · Астрология · Предсказания ·

845
Г. Роммель
Сонник или толкование снов

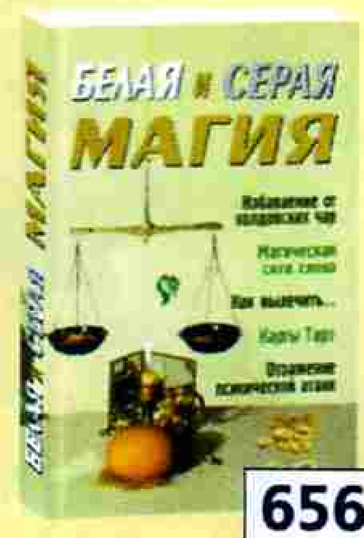
656
А. Романова
Белая и серая магия

841
Д. Вулфорд
Звезды и судьбы. Энциклопедия

· Словари ·

746
В. Перебийніс та ін.
Англо-український та українсько-англійський словник

802
Німецько-український та українсько-німецький словник

или по телефону справочно-информационной службы Клуба: (0572) 42-88-88

Внесите свои данные печатными буквами и подпишите Заявление. Подпись лица до 18 лет заверяется родителями.

ЗАЯВЛЕНИЕ О ВСТУПЛЕНИИ В «КЛУБ СЕМЕЙНОГО ДОСУГА»

Заявку присылайте по адресу: «Клуб Семейного Досуга», а/я 84 «Книжный Клуб», Харьков-1, 61001

Дата заполнения "......" .... 2003г.

1. Я, ... записываюсь в члены "Клуба Семейного Досуга" (далее Клуб) и обязуюсь добросовестно выполнять принятые на себя обязательства, указанные в настоящем Заявлении, **минимум в течение 1 года**:
- оплатить вступительный взнос в размере 6 гривень;
- в период членства в Клубе **заказывать ежеквартально не менее одного кода из журнала** или получать книгу из рубрики "Королевский Выбор Клуба".

2. Прошу выслать мне 3 указанных ниже кода из объявления и, кроме того, две чашки.

Код ___ + Код ___ + Код ___ + (чашки) ЗА **8 грн.**

3. Я согласен со следующей формой расчета: оплата наложенного платежа за почтовые посылки, поступившие от Клуба на мой почтовый адрес.

4. Информация о заявителе:

Фамилия ....
Имя ....
Отчество ....
Дата рождения ....
Улица ....
№ дома и квартиры ....
Город (село) ....
Почтовый индекс ....
Область, район ....
Код города и телефон ....

5. Я согласен получать новости от Клуба по электронной почте:

E-mail: .... **Заявитель** .... (Подпись)

Юридический адрес Книжного Клуба: «Клуб Семейного Досуга», 61140, Харьков-140, пр. Гагарина, 70

PM DS 36032-3

Осінь — найщедріша пора року

ФАРШИРОВАНІ ЯЙЦЯ З ГРИБАМИ

Гриби, сухі чи свіжі (300 г) відварити, дрібно порізати, обсмажити на вершковому маслі з двома великими посіченими цибулинами, додати 10 варених жовтків, дрібно посічену зелень, сметану і все ретельно перемішати. Цим фаршем начинити половинки білків відварених яєць (розрізаних упоперек). Під половинки яєць покласти по кружальцю свіжого огірка, і зверху шматочок стиглого червоного помідора як капелюшок. На помідор нанести краплі майонезу. Він нагадуватиме гриб-мухомор.

САЛАТ З МОРКВИ І СИРУ

До дрібно натертої моркви додати сіль, цукор, сир, волоські горіхи, чорнослив, майонез або сметану. Все ретельно перемішати.

САЛАТ "ВІКТОРІЯ"

П'ять яблук очистити від шкірочки, видалити серцевину і нарізати кубиками. П'ять мандаринів звільнити від шкірки і кісточок і також нарізати кубиками. 100 г ядер волоських горіхів дрібно посікти, додати подрібнену петрушку, 1 банку консервованої кукурудзи. Заправити майонезом і ретельно перемішати.

САЛАТ З АНАНАСАМИ

200 г буженини, 1 банку консервованих ананасів (400 г), нарізаних кубиками, 1 середню цибулину, 6 яєць, 100 г тертого твердого сиру, додати зелень і заправити майонезом.

САЛАТ З ГРИБАМИ

300 г відвареної телятини або білого курячого м'яса нарізати кубиками. Додати 200 г консервованих печериць, одну цибулину (середнього розміру), дві відварені картоплини, нарізані кубиками, 1 банку консервованої кукурудзи. Все ретельно перемішати і заправити майонезом.

САЛАТ "ДЕЛІКАТЕС"

Три великі морквини потерти на буряковій тертушці. Нарізати кубиками два апельсини та один лимон без цедри і кісточок. Додати чорнослив, урюк, курагу (попередньо запарені і дрібно посічені), горіхи. Все перемішати та заправити сметаною або вершками. Зверху присипати родзинками.

САЛАТ "СТОЛИЧНИЙ"

Одну невелику білоголову або синю капусту (можна змішати) посікти. Додати 0,5 банки консервованого горошку або кукурудзи, 3 кислих яблука (бажано антонівка), середню цибулину, 50 г копченої або сирокопченої ковбаси. Все нарізати дрібною соломкою. Додати 2 ложки хріну і заправити майонезом.

РУЛЕТИКИ З СИРОМ

До 500 г сиру додати дрібно посічений кріп, заправити майонезом. 5 крабових паличок нарізати соломкою уздовж. Тонко нарізати скибочками копчене м'ясо (300 г). На кожну скибочку поклас-

ти підготовлений сир, зверху крабові палички, згорнути рулетиком і закріпити гострою тоненькою паличкою (зручно зубочисткою).

Для тих, хто любить гостре, сир можна замінити бринзою.

РУЛЕТ М'ЯСНИЙ

Тісто: 2 склянки борошна, 500 г сиру, 4 яйця. Замісити, розкачати, зверху викласти 500 г фаршу.

Фарш: 2 банки паштету з печінки (або ковбасу з печінки) викласти зверху на тісто. На паштет із печінки покласти натерті на крупну тертушку 3 морквини. 2 великі цибулини дрібно нарізати і викласти на моркву. Згорнути рулет, нарізати на шматочки товщиною 2 см і обсмажити кожний на олії з обох боків.

М'ЯСО В ГОРЩЕЧКАХ

Обсмажити 500 г філе курки чи свинини шматочками на вершковому маслі з цибулею. Приготувати грибний соус: 500 г грибів, 100 г сметани, 100 г води або бульйону. 1 кг картоплі почистити, нарізати і відварити у підсоленій воді до напівготовності. Вийняти і покласти разом з м'ясом у горщечки, залити соусом із грибами, додати спеції за смаком і тушкувати у духовці до готовності, приблизно 30 хвилин.

ПОТРОШКИ З РОДЗИНКАМИ

1 кг телячих нирок відварити, поміняивши воду 5 разів. Доведені до готовності нирки промити, нарізати пластинками, залити соусом і тушкувати, поки м'ясо не стане м'яким.

Соус: одну столову ложку борошна обсмажити на сковороді до коричневого кольору, додати сіль, цукор, лимонну кислоту, 100 г сметани та родзинки.

М'ЯСО З АНАНАСАМИ

Шматочки свинини або курячого філе товщиною приблизно 1 см обсмажити на олії з обох боків, поперчити, посолити, змастити майонезом. М'ясо викласти на змащене жиром деко, на м'ясо покласти скибочки консервованих ананасів, присипати подрібненим на кубики твердим сиром, злегка залити майонезом і тушкувати 40 хв., поливаючи соком від ананасів.

СВИНИНА З ЧОРНОСЛИВОМ

Взяти 1 кг свинини (можна жирної), нарізати шматочками, скласти в каструлю, залити окропом, щоб вода була над м'ясом на 2—3 см. Тушкувати на помірному вогні. А тим часом запарити 300 г чорносливу і додати до м'яса. Приблизно за 20 хв. до готовності додати одну чайну ложечку розведеної лимонної кислоти.

ТОРТ "ПТАШИНЕ МОЛОКО"

Щоб приготувати коржі, 2 столові ложки какао змішуємо з однією склянкою цукру, додаємо 0,5 чайної ложечки соди (оцтом не гасити). Дві

пачки маргарину розтопити, додати 3 збитих яйця і 1 склянку борошна. Тісто вимісити, розділити на 3 частини, розкачати коржі і випікати в духовці.

Крем готуємо так: 2 столові ложки манної крупи засипаємо в кавовий млинок. Подрібнену манку заливаємо 1 склянкою холодного молока на 2 години.

У каструлю наливаємо 1,5 літра молока, додаємо молочну суміш з манкою і варимо на помірному вогні, безперервно помішуючи. У гарячу кашу потерти 1 лимон із цедрою. 250 г вершкового масла розтерти з 1 склянкою цукру і поступово з'єднати з кашею. Охолоджені коржі змастити кремом, торт зверху прикрасити за власним вподобанням. Щоб коржі просякнули кремом, треба зачекати 2—3 години, а потім торт помістити у холодильник.

ТІСТЕЧКО "ЕКЛЕР"

Готуємо заварне тісто: в молоко або воду (3/4 склянки) кладемо сіль і масло (80 г), розмішуємо і ставимо на вогонь. До киплячого молока поступово всипаємо одну склянку просіяного борошна. Суміш тримаємо на слабкому вогні, доки не зникнуть грудочки, швидко помішуючи дерев'яною лопаточкою. Заварену масу знімаємо з вогню і охолоджуємо до 60—70°С. Поступово вливаємо 6—7 яєць. При цьому безперервно помішуємо масу. Готове тісто має бути однорідним і без грудочок. Спеціальним кондитерським мішечком або кондитерським шприцем тісто витискуємо паличками довжиною 10—12 см на змащене жиром деко. Випікаємо 30—40 хв. при температурі 180—200°С. Охолоджуємо. Гострим ножем збоку робимо надріз і через нього всередину вводимо крем. Заварний крем краще купувати пресований у брикетиках і заварювати на молоці. Тістечка зверху покриваємо ще теплою помадкою або присипаємо цукровою пудрою.

Рецепти читачам подарувала досвідчена господиня, киянка ***Валентина Пацера.***

Пропоную...

▶...агроном-виноградар приймає замовлення на саджанці, чубуки комплексностійких сортів. Конверт — каталог.

Едуард Михайлович Олефір,
вул. Авраменка, 18–84, м. Запоріжжя, 69120,
тел. (0612) 67-49-53

▶...саджанці найкращих сортів великоплідної чорної смородини (25), порічок, хворобостійкого агрусу (10), малини (6), суниці (7) та картоплі (20).

С.М.Гращенков,
с. Сасівка, Компаніївський р-н, Кіровоградська обл., 28416

▶...саджанці супервеликоплідної, високоврожайної, морозостійкої садової суниці, останні досягнення світової селекції. Конверт — каталог.

Л.В.Москаленко,
вул. Харківська, 4, м. Миргород, Полтавська обл., 37600

▶...високоврожайні смачні сорти картоплі. Конверт — каталог.

Володимир Петренко,
с. Березова Лука, Гадяцький р-н, Полтавська обл., 37342

▶...найкращі сорти для вигонки і зрізу тюльпанів і лілій — цибулини та дітки. Для зимової вигонки охолоджені цибулини лілій, тюльпанів, нарцисів, гіацинтів, крокусів, цибулинних ірисів, гладіолусів. Гуртові знижки.

Петро Володимирович Маклюк,
II пров. Калініна, 3, м. Городня, Чернігівська обл.,
тел. (04645) 2-40-78

▶...троянди та тюльпани для озеленення, зрізу. Каталог у конверті замовника.

Надія Петрівна Кормиленко,
вул. Свідерського 43, м. Бахчисарай, Крим, 98400

▶...саджанці: елітних сортів великоплідної суниці світової селекції — Біг-Бой, Блек Свон, Брайтон, Богота, Джорней Гігант, Ельвіра, Ерліглоу, Женева, Корона, Лорд, Маршалл, Профюжен, Сельва, Солодкий Чарлі, Старк Кр. Кінг, Триб'ют, Трубадур, Гудла, Чомора Турусі та інші; смородини, агрусу, а також чубуки комплексностійких сортів винограду. Конверт — каталог.

Б.М.Масленко,
пр. Комунальний, 3, Кіровоград, 25018

▶...хто не встиг замовити у мене деякі вищезгадані сорти навесні, бо вони були вже реалізовані, замовляйте по "Каталогу Весна 2003 р. Суниця".

Б.М.Масленко,
пр. Комунальний, 3, Кіровоград, 25018

▶...післяплатою саджанці гранату — 7 грн., смородини Перун, Селеченська і Білоплідна — по 5 грн., йошти і малини жовтоплідної — по 4 грн., суниць великоплідних Машенька, Маршалл, Чомора Турусі — по 3 грн. за саджанець. Пересилка — 3 грн.

О.В.Грогуль,
вул. Мічуріна, 18, кв. 27, м. Козятин, Вінницька обл., 22100

▶...недорого колекційні та на зріз сорти гладіолусів, лілій. Безкоштовно інструкції, консультації. Каталог у вашому конверті.

Галина Миколаївна Дейцева,
а/с 33, м. Кременчук-8, Полтавська обл., 39608,
тел. (05366) 68-9-51

▶...троянди, тюльпани, нарциси. Каталог у конверті замовника.

Поліна Олександрівна Козлова,
вул. Свідерського, 45, м. Бахчисарай, Крим, 98400,
т. (06554) 4-22-77

▶...високоврожайну картоплю Слов'янку, Повінь, Раю, Кондор. Опеньки, печериці, гливи у вашому саду, квартирі. Насіння пряносмакових лікарських рослин, квітів. Папороть зимостійку.

Борис Олександрович Карпич,
а/с 32, м. Харків, 61052

▶...картоплю Повінь, Слов'янку (45 сортів); суницю садову Королева Єлізавета, Гігант Джорней; лікарські рослини: женьшень, елеутерокок, золотий корінь, золотий вус. Ціни помірні.

А.М.Попов,
вул. Святошинська, 40-в, кв. 8, м. Вишневе, Київська обл., 08132

▶...міцелій гливи Шиїтакі. Консультації.

Тел. 8 (04497) 60-160

▶...плоскоріз Фокіна.

П.М.Трофименко,
вул. Гмирі, 3, кв. 141, м. Київ, 12140,
тел. 572-96-99

▶...маточники хризантем: нової групи Сноумакер — Мультіфлора; великоквіткової на зріз; горщечної велико- та середньоквіткової; корейської дрібноквіткової, що зимує у відкритому грунті; голландської гіллячкової. Новинки. Конверт — каталог.

Л.В.Петрусенко,
вул. Шевченка, 77, смт Голоби, Волинська обл., 45070,
тел. (03352) 92-0-77

▶...детальне рекламне оголошення про висилання найкращих у світі сортів картоплі (Беллароза та ін.) для розмноження читайте надруковане в журналі "Дім, сад, город" № 7 за 2003 р.

Анатолій Стаднік,
вул. Робітнича, 4, кв. 3, м. Баранівка, Житомирська обл., 12700

▶...реалізую чубуки і саджанці винограду понад 70 сортів.Конверт — каталог.

Віктор Іванович Пришляк,
вул. Скоробрехи, 5, смт Маньківка, Черкаська обл., 20100

▶...саджанці, чубуки кращих сортів винограду для півночі України, суницю, агрус.

Микола Степанович Цілина,
вул. Кірова, 11-а, смт Талалаївка, Чернігівська обл., 17200

▶...саджанці суниць (10), малини (8), смородини (10), агрусу (6), йошти, кроми, картоплі (11).

А.Н.Дзюба,
вул. Воровського 49, с. Капітанівка, Кіровоградська обл., 26010
тел. 8 (05256) 93-2-17

▶...високоякісну насіннєву картоплю найкращих вітчизняних та зарубіжних сортів; саджанці великоплідної смородини (17).

В.Б.Мосціпан,
пер. Чайковського, 8, м. Прилуки, Чернігівська обл., 17502

▶...зааненські дійні кози — восени ц.р. Заявка до 15 грудня — козенята за півціни з січня.

І.Парфанюк,
с. Бригадирівка, Балаклійський р-н, Харківська обл., 64230

▶...насіннєві бульби нових високоврожайних сортів картоплі (35), саджанці суниць (30), малини (8), смородини (27), агрусу, обліпихи (4), живці та саджанці яблунь, груш (220).

Михайло Якович Сорока,
с. Герасимівка, Роменський р-н, Сумська обл., 42021

▶...насіння розторопші, 200 г — 12 грн. Розрахунок при одержанні.

А.Б.Кажан,
а/с 1086, м. Краматорськ, Донецька обл., 84323

▶...саджанці великоплідної безколючкової малини Крепиш, Маросейка, Таруса.

Наталія Андріївна Буря,
а/с 144, м. Красноперекопськ, Крим, 96004

▶...шиншили дорослі і молодняк.

а/с 25, смт Голованівськ, Кіровоградська обл., 26500

▶...рецепти безболісного виведення каміння і піску з нирок, печінки, і сечового міхура за оплату. Саджанці і насіння горіха "Ідеал", циклантери і "Золоті яйця" (плоди їстівні), багаторічних квітів дельфініумів та інших рослин. Каталоги у вашому конверті.

Ярослав Антонович Конет,
с. Поділля, Заліщинський р-н, Тернопільська обл., 48613

▶...чубуки, саджанці комплексностійких сортів винограду.

Анатолій Петрович Савран,
вул. Спортивна, 64, с. Карлівка-1, Полтавська обл., 39501

▶...накладною платою 150 сортів гофрованих гладіолусів. Реалізація з жовтня 2003 р. Конверт — каталог.

В.В.Трепачка,
вул. Нагірна, 29, смт Талалаївка, Чернігівська обл., 17200

▶...насіння новітніх сортотипів айстр Мерлін, Матадор, Коррида, Старий Замок, Дракон, Валькірія, Камелот, Класік та інших квітів (30), великий вибір овочевих, лікарських та рідкісних рослин. Конверт — безкоштовний каталог.

Кирило Платонович Гресь,
с. Нововоскресенка,
Веселинівський р-н, Миколаївська обл., 57025

▶...постійно саджанці стевії, йошти, малини Кумберленд, аронії, каштана їстівного, аралії, лимонника, айви, обліпихи, гібісків, вейгели, кали, гортензії більш як 100 видів насіння. Конверт — каталог.

Ребека Кельман,
с. Велика Копаня, Виноградівський р-н, Закарпатська обл., 90330

▶...садивний матеріал столового винограду.

Микола Терентійович Удовенко,
а/с 753, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116
тел. (06262) 9-18-82

▶...саджанці та чубуки нових сортів винограду. Конверт — каталог.

М.Г.Теслюк,
вул. Комсомольська, 35, м. Карлівка, Полтавська обл., 39500
тел. (05346) 2-30-80

▶...найдешевше насіння овочів та квітів за старими цінами: помідори (350), перець (100), баклажани (15), тютюн (7), фізаліс (7), кімнатні помідори (35), перець (40) та огірки (2); айстри та багато ін. Каталог і пакет насіння безкоштовно — у вашому конверті.

М.В.Семикопний,
с. Нова Басань, Бобровицький р-н, Чернігівська обл., 17461

▶...вирощування перепелів — це максимум прибутку і здоров'я з мінімуму площі! З 1 м^2 отримують від 360 грн. прибутку в рік. Технологія, збут. Конверт із з/а — подробиці.

а/с 3, смт Стара Вижівка, Волинська обл., 44400

▶...дешево квіти однорічні, багаторічні, цибулинні, кімнатні, кущові, гладіолуси. Ягідники, рідкісні овочі.

Валентина Григорівна Орист,
с. Вікторія, Пирятинський р-н, Полтавська обл., 37044

▶...саджанці яблунь, груш, аличі, абрикосів, хурми, унабі, кизилу та ягідників.

Віктор Миколайович Передерій,
вул. Стратосферна, 22, м. Запоріжжя, 69077

...насіння овочів та квітів: аматорські, вітчизняні та зарубіжні. Від 10 коп. у міні-пакетиках, 20—50 коп. — у кольорових. Знижки, гурт, вагові. Захист рослин. Конверт — каталог.

Анатолій Георгійович Авраменко,
вул. Маяковського, 12, м. Красногорівка, Мар'їнський р-н, Донецька обл., 85630, тел. (06278) 2-35-20

...новий сорт суниці Хумі-Гранде (Німеччина), надранньої і транспортабельної.

Людмила Михайлівна Ботвиновська,
вул. Набережна, 57, с. Іванівка, К-Дніпровський р-н, Запорізька обл., 71320, тел. (06138) 9-43-75

...саджанці та чубуки комплексностійких сортів винограду. Новинки. Гуртові знижки.

Юрій Васильович Кухарєв,
вул. Калмикова, 17-24, м. Костянтинівка, Донецька обл., 85113 тел. 2-12-76

...інформацію "Чому орати бажано вночі?" (3 грн.).
а/с 4, Тараща, Київська, 09500

...безкоштовно надішлю у вашому конверті інформацію про конструкцію міні-ферми Михайлова, як власноруч її виготовити, про методику вирощування кролів-акселератів за 120 днів.

В.А.Гаранчук,
вул. Ванди Василевської, 11, м. Миргород, Полтавська обл., 37600

...варотом — для лікування бджіл від вароатозу.
а/с 328, м. Київ, 03148, тел. 475-80-48

...брошуру "Здоров'я з вулика. Всі продукти бджільництва". Ціна 1 прим. — 1 грн. 50 коп. Журнали "Пасіка" за минулі роки за ціною 0,5— 1 грн. за примірник. Книгу для забудовників "Власна оселя" — 15 грн.

Пр. Гагаріна, 17-а, м. Київ, 02094, тел. 552-95-11

...голландське насіння, морква рання та пізня, буряки столові, редиска тритижнева, капуста білоголова, червона, цвітна, огірки бджолозапильні, самозапильні та з жіночим типом цвітіння (Наташа, Атлантіс, Паркер, Аякс, Маринда, Матильда, Кріспіна, Пасадена та інші), помідори ранні, пізні, середні, високорослі й кущові, селера, цибуля порей, петрушка кучерява, листкова, коренева, редька чорна зимова, кабачки цуккіні, квіти. А також вітчизняне та аматорське насіння овочів та квітів. Цибулини гладіолусів, лілій, фрезій, бегоній, бульби жоржини та багато іншого. Каталог надсилається безкоштовно в заадресованому конверті з маркою замовника. Ціни доступні, система знижок. Оплата після отримання замовлення.

а/с 87, м. Київ-170, 03170

...живці плодових і декоративних культур та клонових підщеп зерняткових і кісточкових культур для щеплення навесні — поштою.

Замовлення формуються в жовтні — листопаді. Каталог і бланк замовлення у підписаному вами конверті. Садивний матеріал плодових і декоративних культур — самовивозом.

В.М.Меженський,
вул. Ілліча, 13, кв. 6-б, с. Опитне, м. Артемівськ, Донецька обл., 84571, тел. дом. (06274) 67361;
***e-mail:** mezhenskyj@inca.donetsk.ua*

...окуляри-тренажери "Relax" для відновлення зору (для водіїв, комп'ютерні); розторопшу (борошно).
Тел. (044) 476-08-84 (з 8 по 9 год.)

...саджанці багаторічних квітів: примула великоквіткова та інші, насіння. Конверт — каталог.

Л.О.Носенко,
вул. О.Кошового, 15, м. Полтава, 36010, тел. (0532) 66-32-66

...оптом та вроздріб широкий асортимент саджанців плодовоягідних та декоративних культур: троянди, клематиси, капріфоль, актинідія, гумі, садова суниця та багато іншого. Реалізація поштою та на місці. Ціни доступні, існує система знижок. Для каталогу надсилайте підписаний конверт.

Тетяна та Андрій Левицькі,
вул. Корольова, 56-в, м. Вінниця-8, 21008, тел. (0432) 43-70-11

...недорого найновіші сорти картоплі німецької та вітчизняної селекції, зокрема Беллароза, Каратоп, Вінета, Розалінд та інші.

Анатолій Іванович Користятинець,
с.Головниця, Корецький р-н, Рівненська обл., 34742. Тел. (03651) 2-62-10

Хочу придбати...

...редуктор поливної системи "Волжанка".
Тел. 8 (05252) 24-4-49

У номері:

„Дім, сад, город"
виробничо-практичний журнал
№9, вересень, 2003 р.
Головний редактор
М.І.Халимоненко
Головний художник
Т.П.Колодницька
Заступники головного редактора
Б.К.Донгаш, І.Ф.Куштенко
Редактори **А.М.Капітульська, О.В.Кисленко**
Дизайн, верстка
В.О.Пономаренко
Комерційний директор
Г.А.Донець, тел. 552-90-45
Реклама, оголошення
В.О.Давидко, О.К.Шевченко, тел. 552-95-11
Розповсюдження, маркетинг
Т.І.Лазебник, тел.552-94-60
Видання зареєстровано, серія КВ, №3536 від 23.10.98
Підписано до друку 12.08.2003 р.

Загальний тираж 138 200 прим.
(у тому числі: російською мовою і в комплектах з іншими журналами — 25 400 прим.)
Ціна договірна.
Адреса: пр.Гагаріна, 17-а, Київ-94, 02094.
Тел. (044) 552-95-13
E-mail: dsg@iptelecom.net.ua; dsg@i.kiev.ua

Комп'ютерний набір, верстку зроблено у редакції журналу «Дім, сад, город». Надруковано у Державному видавництві «Преса України».
03148, Київ-148, вул.Героїв Космосу, 6. З. 0118309

Передплатні індекси комплектів журналів у складі:
«Дім, сад, город» + «Виноград. Вино» — 22430.
«Дім, сад, город» + «Квіти України» — 22431.
«Дім, сад, город» + «Яблунька» — 22432.
«Дім, сад, город» + «Будьмо здорові» — 22433.
«Дім, сад, город» + «Пасіка» — 22434.
«Дім, сад, город» + «Наш дім» — 21871.
«Дім, сад, город» + "Чумацький шлях"+ + «Вокруг света» — 21843.

Індекс 74142

Малятам і школярам!

Комплект «Чарівна казка»

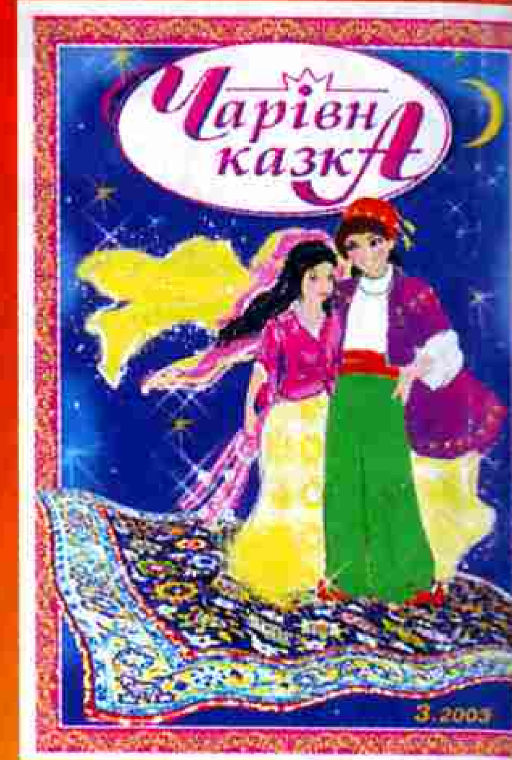

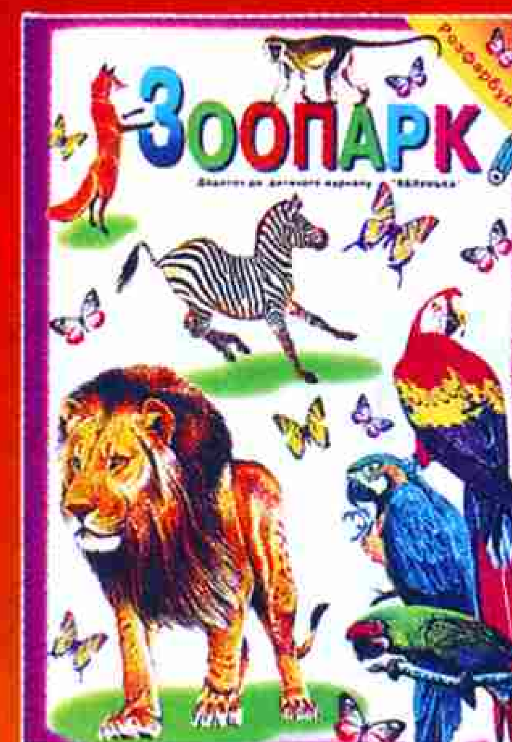

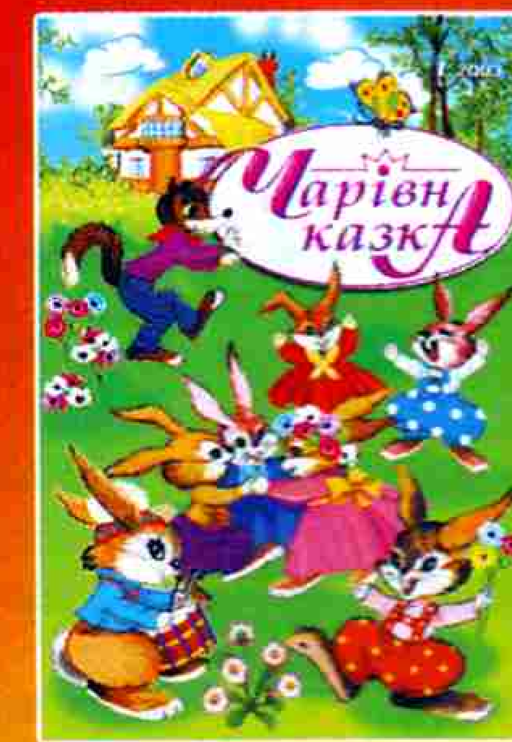

9,50

Шановні читачі!
Редакція журналу «Яблунька» пропонує подарункові комплекти для дітей.

"Чарівна казка". ***Вартість комплекту в редакції — 9 грн. 50 коп. Вартість комплекту з пересилкою — 14 грн.50 коп.***

"Яблунька". До комплекту увійшли найцікавіші випуски журналу «Яблунька» за 2002—2003 роки. ***Вартість комплекту в редакції — 11 грн. Ціна комплекту з пересилкою — 16 грн.***

"Забави" (ігровий комплект з іграшками-саморобками). ***Вартість комплекту в редакції — 12 грн. 50 коп. Вартість комплекту з пересилкою —17 грн.50 коп.***

Комплекти "Чарівна казка", "Яблунька" та "Забави" можна придбати в редакції або замовити післяплатою за адресою: журнал "Яблунька", пр. Ю.Гагаріна, 17-а, м.Київ-94, 02094. Телефон (044) 552-94-60.

Запрошуємо до співпраці реалізаторів!

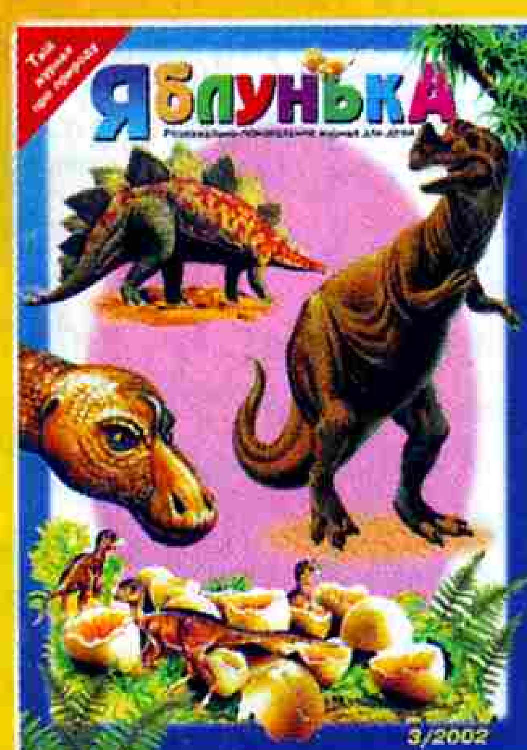

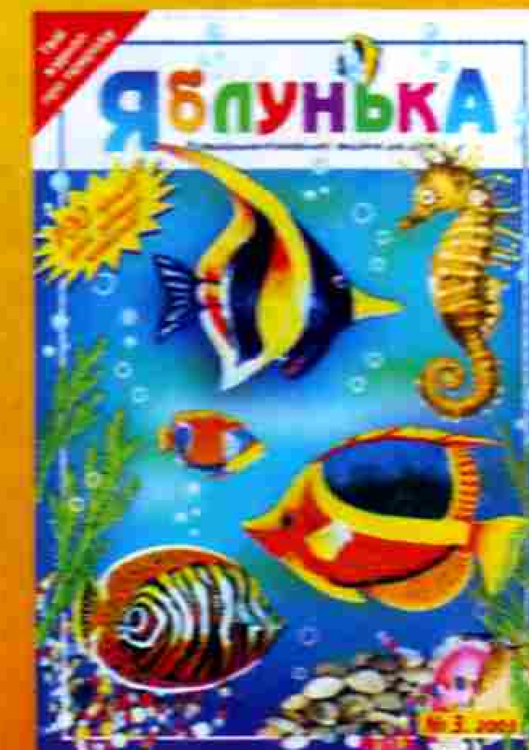

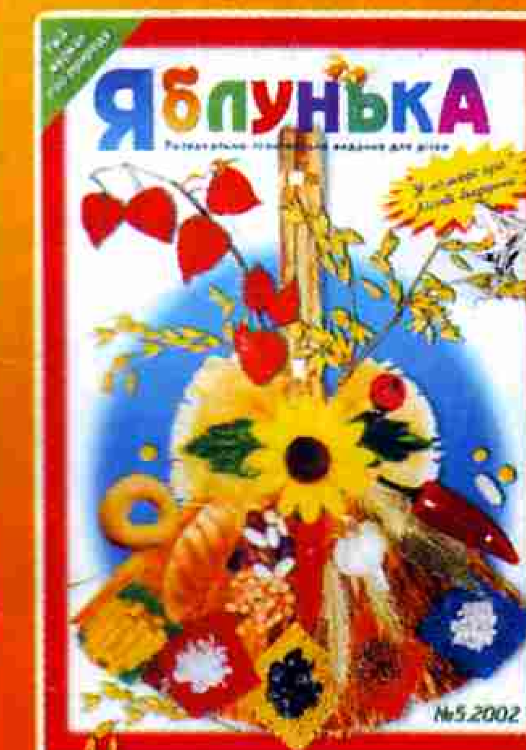

11,00

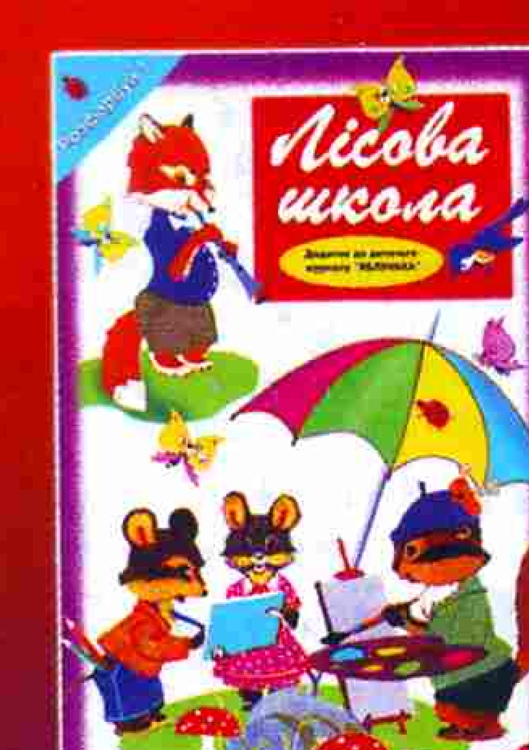

12,50

Комплект «Яблунька»

Комплект «Забави»

ISSN 0235-6368. Діт. сад. город. №9. 2003. 1-32 с. Ціна договірна